

EDUKACJA DLA BEZPIECZEŃSTWA

CHARAKTERYSTYKA WSPÓŁCZESNYCH ZAGROŻEŃ TERRORYSTYCZNYCH

1

Beata BĄCZKIEWICZ
Marek ILNICKI
Magdalena SZULCA
(redakcja naukowa)

Poznań 2017

Recenzje

prof. dr hab. Stanisław Śladkowski
prof. dr hab. Jerzy Olszewski

Projekt okładki i strony tytułowej

Justyna Dębowska

Skład komputerowy

Marcin Trendowicz

Za jakość języka i wartość merytoryczną odpowiedzialność ponosi autor artykułu.

Copyright©2017by

 Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa
All rights reserved

ISBN: 978-83-65096-58-6

 Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa
ul. Orzeszkowej 1, 60-778 Poznań
tel. 61 851-05-18
e-mail: kierownik.wydawnictwa@wsb.net.pl
www.wsb.net.pl

Druk i oprawa

"ESUS" Agencja Reklamowo-Wydawnicza
ul. Wierzbicice 35, 61-855 Poznań
tel./fax. 61 835-35-36
www.esus.pl

Wydanie pierwsze
Druk ukończono w grudniu 2017 r.

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne	11
ROZDZIAŁ I: GENEZA I ISTOTA WSPÓŁCZESNEGO TERRORYZMU	13
<i>Terroryzm jako zagrożenie bezpieczeństwa globalnego i społecznego</i> (Lech HYB)	15
<i>Terroryzm i przestępczość zorganizowana: wzajemne powiązania w kontekście</i> <i>bezpieczeństwa wewnętrznego i międzynarodowego</i> (Michał Wojciech PŁACHTA)	25
<i>Terroryzm jako zagrożenie bezpieczeństwa globalnego i społecznego</i> <i>na przestrzeni od XIX do XXI wieku</i> (Beata SOBOLEWSKA)	59
<i>Trendy w ewolucji międzynarodowego terroryzmu</i> (Tadeusz ZIELIŃSKI)	73
<i>Terroryzm i terroryści w różnych odsłonach dziejów Polski – zmienność</i> <i>spojrzeń i ocen</i> (Jacek GÓRNIKIEWICZ)	81
<i>Problematyka definicji terroryzmu</i> (Michał KORZENIEWSKI)	103
<i>Terrorystyczne implikacje stosowania terroru</i> (Sebastian BARCZAK)	119
<i>Problem wielokulturowości w zglobalizowanym świecie</i> (Elwira LESZCZUK)	127
<i>Dwa stulecia terroru: mity, manipulacje, oczekiwania</i> (Andrey LYMAR, Natalia LYMAR)	143
<i>Rasizm kulturowy i religijny jako przejawy „nowego rasizmu”</i> (Aneta PARKES)	155
<i>Uwarunkowania i podłoże terroryzmu w Federacji Rosyjskiej. Przykład Republiki</i> <i>Czeczeńskiej</i> (Natasza DURAJ)	169
<i>Terroryzm islamski</i> (Paweł JANIEC)	183
<i>Dlaczego tak wielu Albańczyków z Kosowa przyłączyło się do Państwa</i> <i>Islamskiego? Studium przypadku</i> (Marcin MALISZEWSKI)	207
ROZDZIAŁ II: METODY I FORMY DZIAŁALNOŚCI TERRORYSTYCZNEJ.....	217
<i>Terroryzm wojenny jako istotny element współczesnych konfliktów</i> (Bogusław PACEK)	219
<i>Świat w płaszczyźnie militarnej w pierwszym dwudziestolecu XXI wieku</i> (Eugeniusz JANUŁA)	233

<i>Wpływ kryzysu imigracyjnego na ocenę stopnia zagrożenia terrorystycznego w Europie</i> (Piotr ROBAKOWSKI, Marlena ROBAKOWSKA, Daniel ŚLĘZAK)	251
<i>Powstawanie nowego szlaku migracyjnego a bezpieczeństwo Polski</i> (Karol KACZANOWICZ)	259
<i>Współczesne sposoby werbunku do organizacji terrorystycznych zagrożeniem bezpieczeństwa europejskiego – casus organizacji ekstremistycznych</i> (Małgorzata GAŚSIOR)	269
<i>Zaangażowanie kobiet w działalność terrorystyczną</i> (Jolanta CICHOSZ)	283
<i>Kobieta we współczesnym terroryzmie</i> (Henryk KARWAN)	293
<i>Terrorysta-samobójca. „Fenomen” socjologiczny?</i> (Remigiusz WIŚNIEWSKI)	307
<i>Bioterroryzm – charakterystyka wybranych potencjalnych środków broni biologicznej</i> (Anna KARDASZ)	323
<i>Bezpieczeństwo informacyjne a terroryzm</i> (Klaudia SKELNIK)	331
<i>Cyberterroryzm – zagrożenie nowej generacji</i> (Jerzy GAŚSIOROWSKI)	347
<i>Nowe technologie teleinformatyczne narzędziem w rękach terrorystów</i> (Sławomir ISKIERKA, Janusz KRZEMIŃSKI, Zbigniew WEŻGOWIEC)	381
<i>Propaganda, werbunek, nowoczesne technologie w rękach terrorystów</i> (Małgorzata REJMAN-KAROLEWSKA)	391
<i>Proces pozyskiwania członków przez islamskie organizacje terrorystyczne</i> (Mateusz KRAWCZYK)	405
<i>Wpływ działalności tzw. Państwa Islamskiego na bezpieczeństwo (wybrane aspekty)</i> (Izabela SZKURŁAT)	413
ROZDZIAŁ III: ŚRODOWISKA, OBIEKTY ZAMACHÓW TERRORYSTYCZNYCH	421
<i>Ludność cywilna w obliczu zagrożeń terrorystycznych</i> (Justyna STOCHAJ)	423
<i>Czy terroryzm islamski stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa publicznego Gdańska?</i> (Michał MACIEJCZAK)	439
<i>Wybrane konwencjonalne środki zagrożeń terrorystycznych w lotnictwie cywilnym</i> (Kamil GEFERT)	449

<i>Spółeczny kontekst bezpieczeństwa publicznego na pograniczu warmińsko-mazurskim</i> (Dariusz JURCZAK)	459
<i>Infrastruktura krytyczna jako potencjalny cel ataków terrorystycznych oraz inne formy zagrożeń</i> (Aleksandra KAPUŚCIAK)	475
<i>Terrorystyczne zagrożenia infrastruktury hydrotechnicznej na Żuławach Gdańskich</i> (Anna KONIKOWSKA)	487
<i>Are the chimeras organisms risk in bioterrorism?</i> (Łukasz B. PILARZ)	497
<i>Terroryzm jako istotny element wojny hybrydowej na Ukrainie</i> (Piotr PACEK)	509
<i>Wpływ grup etnicznych i mniejszości narodowych na bezpieczeństwo Francji</i> (Miroslaw ROMANSKI)	521
Noty o Autorach	537

CONTENTS

Introduction.....	11
CHAPTER I: GENESIS AND THE ESSENCE OF MODERN TERRORISM	13
<i>Terrorism as a threat to global and social security</i> (Lech HYB)	15
<i>Terrorism and organized crime: mutual links in the context of internal and international security</i> (Michał Wojciech PŁACHTA)	25
<i>Terrorism as a threat to global and social security in the period from the 19th to the 21st century</i> (Beata SOBOLEWSKA)	59
<i>Trends in the evolution of international terrorism</i> (Tadeusz ZIELIŃSKI)	73
<i>Terrorism and terrorists in different scenes of Polish history – the volatility looks and ratings</i> (Jacek GÓRNIKIEWICZ)	81
<i>The problem of the definition of terrorism</i> (Michał KORZENIEWSKI)	103
<i>Terrorist implications of terror</i> (Sebastian BARCZAK)	119
<i>The problem of multiculturalism in a globalized world</i> (Elwira LESZCZUK)	127
<i>Two centuries of terror: myths, manipulations, expectations</i> (Andrey LYMAR, Natalia LYMAR)	143
<i>Cultural and religious racism as a manifestation of a “new racism”</i> (Aneta PARKES)	155
<i>Conditions and background of terrorism on the Russian Federation. Example of the Chechen Republic</i> (Natasza DURAJ)	169
<i>Islamic terrorism</i> (Paweł JANIEC)	183
<i>Why have so many Albanians from Kosovo joined the Islamic State? Case study</i> (Marcin MALISZEWSKI)	207
CHAPTER II: METHODS AND FORMS OF TERRORIST ACTIVITY	217
<i>War terrorism as an important element of contemporary conflicts</i> (Bogusław PACEK)	219
<i>World in the military plane in the first twenty years of the 21st century</i> (Eugeniusz JANUŁA)	233

<i>The impact of the immigration crisis on the size of the degree of terrorist threat in Europe</i> (Piotr ROBAKOWSKI, Marlena ROBAKOWSKA, Daniel ŚLĘZAK)	251
<i>New migration route but threat of safety European Union</i> (Karol KACZANOWICZ)	259
<i>The present methods of recruitment to terrorist organization – implication for European security</i> (Małgorzata GAŚSIOR)	269
<i>Women involvement in terrorist activity</i> (Jolanta CICHOSZ)	283
<i>Woman in modern terrorism</i> (Henryk KARWAN)	293
<i>Suicide terrorist. The “sociological phenomenon”?</i> (Remigiusz WIŚNIEWSKI)	307
<i>Bioterrorism – the characteristics of the selected, potential means of biological warfare</i> (Anna KARDASZ)	323
<i>Information safety but terrorism</i> (Klaudia SKELNIK)	331
<i>Cyberterrorism – the next generation threat</i> (Jerzy GAŚSIOROWSKI)	347
<i>New information and communication technologies as a tool used by terrorists</i> (Sławomir ISKIERKA, Janusz KRZEMIŃSKI, Zbigniew WEŻGOWIEC)	381
<i>Propaganda, recruitment, modern technologies in the hands of terrorists</i> (Małgorzata REJMAN-KAROLEWSKA)	391
<i>The recruitment process used by the Islamic terrorist organizations</i> (Mateusz KRAWCZYK)	405
<i>The impact of the so-called Islamic State for security (selected aspects)</i> (Izabela SZKURŁAT)	413
CHAPTER III: ENVIRONMENTS, OBJECTS OF TERRORIST ATTACKS	421
<i>Civilians in the face of terrorist threats</i> (Justyna STOCHAJ)	423
<i>Is Islamic terrorism make a danger for public security of Gdansk?</i> (Michał MACIEJCZAK)	439
<i>Selected conventional means of terroristic threats in civil aviation</i> (Kamil GEFERT)	449
<i>Social context of public safety at Warmian-Masurian borderland</i> (Dariusz JURCZAK)	459

<i>Critical infrastructure as a potential target of terrorist attacks and other forms of threats</i> (Aleksandra KAPUŚCIAK)	475
<i>Terrorist threats to hydrotechnical infrastructure in Żuławy Gdańskie</i> (Anna KONIKOWSKA)	487
<i>Are the chimeras organisms risk in bioterrorism?</i> (Łukasz B. PILARZ)	497
<i>Terrorism as an important element of the hybrid war in Ukraine</i> (Piotr PACEK)	509
<i>Influence of an ethnic groups and national minorities to the safety of France</i> (Mirosław ROMAŃSKI)	521
Notes about the Authors	537

SŁOWO WSTĘPNE

„Terroryzm to niepaństwowe, umotywowane ideologicznie działania polegające na stosowaniu z premedytacją bezprawnej przemocy fizycznej lub psychicznej w celu ultimatywnego, w warunkach publicznego rozgłosu i przerażenia, wymuszenia na decydentach określonych korzyści politycznych, społecznych lub ekonomicznych”. Próby definiowania terroryzmu, jak dotychczas, nie doprowadziły do przyjęcia uniwersalnej w swej treści i zasięgu instytucjonalnego obowiązującego jednolitej definicji. Sytuacja ta wynika ze złożoności i dynamiki przeobrażeń zjawiska oraz partykularyzmu poszczególnych środowisk politycznych, sił bezpieczeństwa, a także badaczy eksponujących reprezentowane dyscypliny naukowe. Z uwagi na niezwykle wysoką szkodliwość społeczną terroryzmu zwłaszcza jego zorganizowanej i transgranicznej postaci podlega on powszechnemu potępieniu jako zbrodnia, której nie mogą usprawiedliwiać żadne powody czy okoliczności. Jesteśmy zobowiązani do zwalczania terroryzmu legalnymi środkami, skoordynowanymi siłami i adekwatnymi sposobami uzyskując w ten sposób moralną przewagę nad skrytobójczymi działaniami terrorystów. Walka z terroryzmem prowadzona jest w układzie asymetrycznym utrzymującym się nie tylko z przyczyny nierównowagi potencjałów militarnych, ale również z odmiennych systemów wartości oraz z nieprzestrzegania przez terrorystów zasad i zwyczajów uznawanych przez cywilizowane narody.

Terroryzm nie jest sygnowany przez państwo rozumiane jako oficjalny podmiot stosunków międzynarodowych (lęk przed nieuchronnymi sankcjami międzynarodowymi), co nie wyklucza wykorzystywania, inicjowania przez nie działań terrorystycznych w zakamuflowanej formie. Najczęściej z woli jego władz czynią to służby specjalne lub sponsorowane organizacje terrorystyczne. Przestępstwa terrorystyczne mają charakter umyślny, dokonywane są celowo – zgodnie ze stworzoną dla potrzeb realizujących go ludzi ideologią. Towarzyszy temu rozważa (przy wyborze sposobu działania) oraz kalkulacja dotycząca typowania obiektu zamachu i oczekiwanych efektów bezpośrednich, a przede wszystkim następnych, docelowych (psychoza strachu, zwątpienia w ochronę i wreszcie uległości) odpowiednio nagłośnień, rozpropagowanych. Stosując przemoc terroryści stawiają swoim adresatom ultimatum oparte o wyartykułowane przez nich żądania i eskalację bezprawnych czynów.

Proporcjonalne i skuteczne przeciwdziałanie terroryzmowi możliwe jest wówczas, gdy dysponujemy rzeczywistą wiedzą o motywacjach terrorystów, o ich potencjale realizacyjnym i wynikających z niego sposobach działania oraz o strukturze organizacyjnej i formach wzajemnego oddziaływania (hierarchizacja, łączność, finanse). Bardzo ważne jest poznanie zbrodniczych zamierzeń (obiekt, miejsce, czas i zastosowane środki) zamachowców. Charakterystyka aktywności terrorystycznej uwzględniająca wymienione wyróżniki dostarcza nam informacji niezbędnych do planowania stosownych działań zaradczych klasyfikowanych jako anty lub kontrterrorystyczne. Profesjonalne definiowanie terroryzmu wpływa na trafne identyfikowanie, wykrywanie zdarzeń terrorystycznych, natomiast miarodajna charakterystyka, rozpoznanie ułatwia nam ich neutralizację.

W poszukiwaniu efektywnych, uniwersalnych i jednostkowych sposobów postępowania z symptomami i konsekwencjami terroryzmu Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu zainicjowała międzynarodową debatę, która zaowocowała niniejszą publikacją składającą się z dwóch tomów. Prezentowana monografia składa się z trzech rozdziałów opisujących współczesny terroryzm, obrazujących wykorzystywane przez terrorystów strategie i techniki działania oraz potencjalne obiekty ich zamachów. W pierwszym rozdziale zgromadzono wyniki badań dotyczących uwarunkowań obecnej aktywności terrorystycznej, jej geograficznego zasięgu, podobieństw do innych patologii społecznych i powiązań z nimi oraz kulturowego czynnika wzmacniającego terroryzm. Rozdział drugi grupuje opracowania analizujące sposoby działania terrorystów w zróżnicowanych okolicznościach, wskazujące cele propagandowego oddziaływania na ofiary i sympatyków wykorzystywanej ideologii, a także zamieszczone artykuły przedstawiające rezultaty naukowych przemyśleń na temat zagrożeń obejmujących skupiska ludzi oraz obiekty i instalacje techniczne pozostające w zainteresowaniu terrorystów uzasadniając przy tym powody tych inklinacji.

Terroryzm towarzyszy cywilizacji i czerpie z jej rozwoju, wykorzystuje najnowsze osiągnięcia nauki i techniki, uwzględnia bieżącą sytuację społeczno-polityczną, frustrację środowisk, dysfunkcjonalność państw, konflikty etniczne i religijne, szerzy zwodnicze ideologie i normy etyczne po to, by kształtować zbrodnicze motywacje współtworzących go osób. Zwalczenie terroryzmu powinno przebiegać tym samym szlakiem przyczynowo-skutkowym z przeciwstawną oceną i ofertą końcową. Aby to zrealizować należy sukcesywnie gromadzić wiedzę o tym zjawisku, monitorować aktywność terrorystów i szerzoną przez nich propagandę, a jednocześnie wypracowywać adekwatne sposoby walki z terroryzmem w oparciu o skuteczność aparatu bezpieczeństwa i udział wyedukowanej, świadomej ludności. Zbiór przydatnych tez, uwag i propozycji odnajdziemy w niniejszej dwutomowej publikacji stanowiącej autorski dorobek zaproszonych ekspertów, co należy odnotować z satysfakcją i nadzieją na kontynuowanie wnikliwych dociekań naukowych i kształtowanie praktycznych umiejętności.

dr Marek ILNICKI

ROZDZIAŁ I

GENEZA I ISTOTA WSPÓŁCZESNEGO TERRORYZMU

TERRORYZM JAKO ZAGROŻENIE BEZPIECZEŃSTWA GLOBALNEGO I SPOŁECZNEGO

Terroryzm to jeden z najważniejszych problemów współczesnego świata. Ostatnie wydarzenia pokazały, że nie jest to problem wyłącznie o zasięgu regionalnym czy też lokalnym, ale globalnym. Każdy z nas może być ofiarą aktu terrorystycznego, który to nie uznaje granic, kontekstów terytorialnych oraz wielu innych założeń, poprzez które był do tej pory definiowany. Dostrzec należy jednak, iż terroryzm powiązany jest ściśle z polityką.¹

Definicja terroryzmu

Dokładna definicja terroryzmu jest niemożliwa do skonstruowania. Problem pojawia się w momencie określenia obszaru, jakim zajmuje się terroryzm. Mass media każdy akt przemocy skierowany przeciwko społeczeństwu, niezależnie czy są to działania zorganizowanych ugrupowań, mafii, rządów państw, pojedynczych osób, czy tłumów określa w ten sam sposób. Pojęcie „terroryzm” pochodzi od łacińskiego słowa „terror”, oznaczającego trwogę, strach oraz różne formy gwałtu i przemocy powodujące uczucie strachu. W Encyklopedii Popularnej PWN terroryzm opisany jest jako: „*różnie umotywowane, najczęściej ideologicznie, planowane i zorganizowane działania pojedynczych osób lub grup, podejmowane z naruszeniem istniejącego prawa w celu wymuszenia od władz państwowych i społeczeństwa określonych zachowań i świadczeń, często naruszające dobra osób postronnych; działania te są realizowane z całą bezwzględnością, za pomocą różnych środków (nacisk psychiczny, przemoc fizyczna, użycie broni i ładunków wybuchowych), w warunkach specjalnie nadanego im rozgłosu i celowo wytworzonego w społeczeństwie lęku*”.²

W 2002 roku, na szczycie NATO przyjęto, iż terroryzm jest groźnym lub bezprawnym użyciem siły, przemocy przeciwko indywidualnym osobom lub mieniu, którego celem jest zastraszenie społeczeństwa oraz rządów dla osiągnięcia korzyści ideologicznych, religijnych oraz politycznych. Terroryzm ściśle powiązany jest z aktem przestępczym, który zwykle jest symboliczny i wiąże się z wpływaniem na opinię publiczną.

Unia Europejska w Decyzji Ramowej Rady UE z dnia 13.06.2002 określiła, że czynami terrorystycznymi są:

- atak na życie osoby, mogący spowodować śmierć;
- atak na nietykalność osobistą osoby, porwaniu lub wzięciu zakładnika;
- spowodowanie poważnych zniszczeń w stosunku do własności rządowej lub administracji państwowej, systemu transportowego, infrastruktury z włączeniem systemu informacyjnego, platformy wiertniczej umieszczonej

¹ R. Stemplowski, *Transnarodowa harmonizacja bezpieczeństwa i rozwoju ograniczy transnarodowy terroryzm*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”. 2001, t. 1, nr 3 (3), s. 5

² *Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/>

- na szelfie kontynentalnym, prywatnej bądź publicznej własności, co może zagrozić życiu ludzkiemu lub spowodować znaczne straty ekonomiczne;
- zajęcie statku powietrznego, statku bądź innego środka transportu publicznego albo transportu towarów; – produkcji, posiadaniu, nabywaniu, transporcie, dostarczaniu albo użyciu broni, materiałów wybuchowych, materiałów jądrowych, broni chemicznej, biologicznej oraz prowadzeniu badań odnośnie ostatnich;
 - uwalnianie niebezpiecznych substancji, powodowaniu pożarów, powodzi bądź eksplozji, których skutkiem może być zagrożenie ludzkiego życia;
 - zakłócanie lub przerywanie dostaw wody, energii elektrycznej oraz innych podstawowych zasobów naturalnych, czego skutkiem może być zagrożenie ludzkiego życia;
 - groźba popełnienia któregokolwiek z wyżej wymienionych czynów;
 - poważne zastraszenie społeczeństwa;
 - poważne destabilizowanie lub zniszczenie podstawowych politycznych, konstytucyjnych, ekonomicznych lub społecznych struktur kraju lub organizacji oraz działania, których popełnienie wyrządzić może poważną szkodę krajowi lub organizacji międzynarodowej
 - bezprawne zmuszenie rządu lub organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania podjęcia jakiegokolwiek działania.³

Brak ogólnie akceptowalnej definicji zauważymy także pośród polskich znawców problemu. Według A. Pawłowskiego terroryzm to stosowanie gwałtu przez grupy osób lub pojedyncze jednostki w celu oddziaływania na poszczególne osoby bądź też grupy, opinię publiczną a także na rząd.⁴ T. Hanausek dodaje, iż są to działania zorganizowane i zaplanowane, przeważnie mające uzasadnienie ideologiczne i przede wszystkim mające polityczne podłoże motywacyjne. Akty terroru z reguły polegają na zastosowaniu fizycznych środków wpływających na dobra osób postronnych, czyli takich, które publicznie nie wyrażały negatywnych opinii dotyczących ideologii, zapatrywań oraz uzasadnień aktu terrorystycznego.⁵ Należy także dodać za słowami S. Zalewskiego, że terroryzm jest zjawiskiem stałym, towarzyszącym ludzkości od zawsze w walce politycznej. Jest także zagrożeniem dla bezpieczeństwa państwa.⁶ Innego zdania jest K. Liedel, który twierdzi że terroryzm to sposób działania służący zrealizowaniu dowolnego celu politycznego, nie będący autonomicznym, samodzielnym zjawiskiem, a tylko metodą do osiągnięcia celów⁷. Natomiast P. Witkowski twierdzi, że terroryzm to stosowanie przemocy poprzez osoby, które działają w konspiracji. Działania te są spowodowane chęcią zmiany sytuacji społecznej, ekonomicznej czy też politycznej, dlatego też jest to zazwyczaj walka z władzą o władzę.⁸ W opisywaniu pojęcia terroryzmu należy zwrócić uwagę na zjawisko terroru. O ile terroryzm jest formą buntu i próby zastraszania jednostek silniejszych

³ Decyzja Ramowa Rady Unii Europejskiej z dnia 13.06.2002 r. art. 1 (2002/475/JHA)

⁴ A. Pawłowski, *op. cit.*, passim

⁵ G. Kędzierska (red.): *Organizacyjne i prawne aspekty działań antyterrorystycznych*. Szczytno 2002, s. 8

⁶ S. Zalewski, *Bezpieczeństwo polityczne państwa. Studium funkcjonalności instytucji*. Siedlce 2010, s. 210

⁷ A. Pawłowski, *Terroryzm polityczny w Europie w XIX i XX wieku*. Zielona Góra 1980, s. 9

⁸ P. Witkowski, *Pojęcie terroryzmu...*, *op. cit.*, s. 137

tj. państwo oraz społeczeństwo przez jednostki słabsze – grupy terrorystyczne, o tyle terrorem nazwiemy przemoc, zbrodnie, strach stosowaną przez aparaty władzy wobec słabszych tj. obywateli.

Podział terroryzmu

Działania terrorystyczne we współczesnym świecie to przede wszystkim bezwzględne, okrutne i brutalne traktowanie swoich ofiar. Składają się na to klasyczne formy zamachów tj. podkładanie ładunków wybuchowych, samobójcy, morderstwa, podpalenia, zamachy z użyciem broni biologicznej i chemicznej oraz coraz popularniejsze ataki cybernetyczne. Wszystko to ma na celu wprowadzenie paniki oraz poczucia bezradności. Mała grupa ludzi jest w stanie wprowadzić dezorganizację jednostki co przeradza się w strach i jest pewną formą walki psychologicznej obejmującej szerokie grono.⁹

Terroryzm to zjawisko trudne do scharakteryzowania i konkretnego podziału. Ilu autorów klasyfikacji terroryzmu, tyle koncepcji. W literaturze przedmiotu najczęściej spotyka się trzy główne nurty:

- a) Polityczny
- b) Religijny
- c) Kryminalny

Terroryzm polityczny to swego rodzaju wyzwanie skierowane przez słabszych (terroryści), silniejszym (rząd), które służy wywołaniu reakcji wśród polityków oraz opinii społeczności międzynarodowej.¹⁰ Zjawisko powyższego terroryzmu najlepiej zobrazują jego cele:

- poprzez groźby oraz akty przemocy terroryści dążą do zwrócenia opinii publicznej. Poprzez takie zachowanie ukazują sprawy o które walczą, oczekując ogólnego zrozumienia, poparcia oraz nacisków społeczeństwa na organizacje rządowe i międzynarodowe. Taki schemat działania ma spowodować wydawanie decyzji zgodnych z ich oczekiwaniami.
- terroryzm polityczny dąży do destabilizacji państwa, dezorganizacji społeczeństwa, a w konsekwencji do problemów ustrojowych. Ma to być początek rewolucji, stosowania represji przez rząd i przejścia choć części społeczeństwa na stronę terrorystów.
- działania terrorystów mają także na celu wywołanie wzajemnych niechęci narodowościowych lub społecznych albo powiększenia już istniejących.¹¹

Choć terroryzm religijny jest jedną z podstaw terroryzmu politycznego, w dzisiejszych czasach zasługuje na odrębne omówienie. Do tej grupy terrorystów możemy zaliczyć grupy opierające się na fundamentalizmie islamskim, czyli powrocie do korzeni wiary, budowy państwa według zasad Koranu. Fundamentalizm ten opiera się głównie na „islamie wojującym”, tzn. takim, który chce przywrócić muzułmański ład. Mamy tutaj do czynienia tzw. świętą wojną,¹² która ma wymiar walki z wrogiem tradycyjnego islamu czyli zachodnią kulturą. Zjawiskiem towarzyszącym temu terroryzmowi jest fanatyzm tj. bezkrytyczna oraz nieustępliwa wiara w słuszność danej sprawy, doktryny, idei wraz

⁹ P. Piątkowski, *Terroryzm. Nowe wyzwanie dla bezpieczeństwa*. Warszawa 1996, s. 5-6

¹⁰ A. Bernard, *Strategia terroryzmu*. Warszawa 1978, s. 25

¹¹ M. Allam, *Kamikadze made in Europe. Czy Zachodowi uda się pokonać islamskich terrorystów?* Kraków 2008, s. 110

¹² M. Chmaj, W. Sokół (red.): *Mała encyklopedia wiedzy politycznej*. Toruń 1999, s. 78

z nietolerancją, wręcz wrogością i zwalczaniem innych poglądów.¹³ Dla terrorystów religijnych świat rządony jest przez siły nadprzyrodzone wobec których człowiek musi się podporządkować i poprzez podjęcie wszelkich dostępnych środków walki z „niewiernymi”. Wierzą również oni w to, że przemoc jakiej dokonują to wypełnianie obowiązków od Boga, dlatego też nie ograniczają ich żadne morale.

Trzecim rodzajem jest terroryzm kryminalny. Źródła jego powstania oraz działania są zgoła odmienne do dwóch wcześniejszych rodzajów. Powiązany jest on ze wzrostem przestępczości, zwłaszcza dokonywanej metodami dotychczas nieznanymi. Z punktu widzenia państwa najbardziej niebezpieczna przestępczość zorganizowana sięgnęła po metody znane z działań grup terrorystycznych. Za terrorystów kryminalnych uważa się przestępców, którzy w swoim działaniu użyli elementów terroryzmu. Pospolici przestępcy czy porywający dla okupu to osoby stosujące terroryzm niepolityczny. Ważne jest, że zakwalifikowanie takich działań do terroryzmu kryminalnego opiera się na metodach działania, a nie na samych osobach.

Inny podział problemu opiera się na terenie oddziaływania. Mamy więc do czynienia z terroryzmem międzynarodowym oraz lokalnym. Poprzez pierwszy z wymienionych rozumiemy działania skierowane przeciwko krajom i rządóm na całym świecie. Forma ta ma miejsce w momencie gdy terroryści mieszkają i realizują zamach na obcym terytorium, co stanowi duże zagrożenie na stosunki międzynarodowe poprzez oddziaływanie na społeczeństwo różnych krajów.¹⁴ Terroryzm lokalny ogranicza swoje działanie do terytorium danego kraju i walce z miejscowym rządem. Działalność ta ma zastraszyć lub usunąć osoby postrzegane jako wrogowie publiczni, bądź też działający wbrew woli populacji. Dochodzi tutaj do sytuacji, w której wrogami terrorystów bywają inni terroryści, bądź grupy etniczne, które zagrażają bezpieczeństwu danego terytorium. Należy zwrócić uwagę, że w przeciwieństwie do terroryzmu międzynarodowego nie chodzi o rozgłos lecz na wyrażaniu niezadowolenia z postępowania władz kraju.¹⁵

Ze względu na strukturę organizacyjną terroryzm dzielimy na indywidualny i zorganizowany. Poprzez pierwszy z nich rozumiemy działania ściśle związane z konkretną osobą np. porwanie czy zabójstwo. Natomiast terroryzm zorganizowany to nie tylko przeprowadzanie zamachów, ale także zwiększanie obszarów kontrolowanych, wprowadzanie własnej administracji nawiązującej kontakt z jednostkami władzy państwowej.

Podziału terroryzmu można dokonać także biorąc pod uwagę motywy, które skłaniają terrorystów do odejmowania tego typu działań. Według K. Jałoszyńskiego rozróżniamy terroryzm:

- fundamentalistyczny – to działania fanatycznych wyznawców danej religii poprzez które chcą ją wprowadzić jako obowiązującą w swoim lub innym kraju, jednocześnie zniszczyć wszystko co jest niezgodne z zasadami głoszonymi przez wyznawców nawet jeżeli konieczne jest fizyczne unicestwienie krytycznie nastawionego społeczeństwa. Religia powinna się stać prawem stanowionym i obowiązującym każdego;

¹³ M. Szymczak (red.): *Słownik języka polskiego*, t. I, s. 571 i 807

¹⁴ K. Indecki, *Prawo karne wobec terroryzmu i aktu terrorystycznego*. Łódź 1998, s. 37

¹⁵ B. Bolechow, *Terroryzm w świecie prądu biegunowym*. Toruń 2002, s. 47-48

- religijny – wyrażony w dążeniu do zmiany systemu ekonomicznego i prawnego, istniejącego porządku w danym państwie, zwłaszcza kapitalistycznym. Ugrupowania terrorystyczne o zabarwieniu marksistowskim albo lewackim postrzegają taki system jako skrajnie zły i antyproletariackim. Grupy te działając z pobudek ideologicznych dążą do wprowadzenia swojej ideologii, uważając ją za jedyną słuszną. Ideologia stanowi cały system pojęć politycznych, socjologicznych, prawnych, filozoficznych, etycznych i religijnych jednostki lub grupy osób;¹⁶
- separatystyczny – wyrażony w dążeniu do wyodrębnienia, oddzielenia się z jakiejś całości oraz utworzenia własnego państwa;¹⁷
- nacjonalistyczny – to postawa społeczno-polityczna i ideologiczna dążąca do nadrzędności interesów własnego narodu, wyrażona w dyskryminacji innych, egoizmie narodowym i wrogości w stosunku do innych;¹⁸
- rasistowski – czyli pogarda dla ludzi mających inny kolor skóry bądź pochodzących z mniejszości narodowych. Objawia się to w próbie ich izolacji a nawet fizycznej likwidacji. Jest to system poglądów mówiący o wyższości jednej rasy nad drugą.¹⁹

Terroryzm można też klasyfikować ze względu na działający podmiot.

Wyróżniamy:

a) Terroryzm polityczny:

- agenturalny – terroryści są sponsorowani, inspirowani i sterowani przez obce państwo,
- ideowy – terroryści poprzez swoje czyny dążą do wcielenia w życie idei którymi się kierują;

b) niepolityczny – działania szaleńców, mafii i gangów.

Biorąc po uwagę cel ataku rozróżniamy:

- terroryzm ekonomiczny – działania polegają na wyrządzaniu szkód i zniszczeń poprzez np. podpalenia, eksplozje ładunków wybuchowych
- terroryzm indywidualny – przemoc skierowana przeciwko konkretnym osobom – zamachy, porwania oraz mordy,
- terroryzm masowy – to czyny skierowane przeciwko anonimowym i przypadkowym jednostkom poprzez porwania samolotów, zamachy w miejscach publicznych itp.,

Innowacyjny podział terroryzmu do literatury wprowadził J. Muszyński.

Wyróżnił on:

- terroryzm legalny – jest on wykorzystywany przez totalitarne reżimy państwowe w celu zdławienia oporu sił antyreżimowych, utrzymania władzy oraz zmuszenia społeczeństwa do bezwzględnego posłuszeństwa. „Legalność” tego typu terroryzmu wynika z faktu, iż przemoc stosowana jest przez ogniwa aparatu władzy (przeważnie policyjne), czyli legalnie działające w tymże państwie. Celem tego jest zniszczenie w załączku przejawów opozycji, prób głoszenia antypaństwowych haseł. Ten typ terroryzmu występuje, przede wszystkim w państwach rządzonych w sposób autokratyczny;

¹⁶ *Słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa 1989, s. 767

¹⁷ *Słownik języka polskiego*, t. 3, Warszawa 1989, s. 198

¹⁸ *Słownik języka polskiego*, t. 2, Warszawa 1989, s. 243

¹⁹ K. Jałoszyński, *Współczesny wymiar antyterroryzmu...*, s. 37

- terroryzm nielegalny – „nielegalność” w tym kontekście polega na tym, że ugrupowania terrorystyczne nie mogą uzyskać formalnej zgody na swoją działalność i istnienie, ze względu na to iż ich cel, formy i środki urzeczywistnienia są niezgodne z obowiązującym prawem. Ten rodzaj terroryzmu stosowany jest przez grupy, które zamierzają zdobyć władzę oraz wyrzec wpływ na sprawy państwa i społeczeństwa.²⁰

Należy także wspomnieć o najnowszych, współcześnie występujących nurtach terroryzmu:

- cyberterroryzm – są to działania polegające na zniekształcaniu, niszczeniu bądź blokowaniu informacji przekazywanej, przechowywanej i przetwarzanej przez systemy teleinformatyczne z jednoczesnym niszczeniem tych systemów. Ma to doprowadzić do dezinformacji, dezorganizacji czy też walki psychologicznej.²¹ Za większość tego typu ataków odpowiadają nastoletni hakerzy, którzy chcą sprawdzić swoje umiejętności poprzez penetrowanie wrażliwych systemów. Według ekspertów ataki te nie zastąpią w pełni bardziej efektywnych działań fizycznych, ale mogą służyć jako wspomaganie dla uzyskania wyższej skuteczności poprzez dezorganizację działań ratowniczych. Choć systemy teleinformatyczne w porównaniu z tradycyjnymi obiektami ataków nie są szczególnie atrakcyjne dla terrorystów, to mogą stanowić pośredni cel, dla zdobycia informacji np. o planowanych i wprowadzanych akcjach antyterrorystycznych. Grupy terrorystyczne wykorzystują podsłuchy linii telekomunikacyjnych, transmisji internetowych, telefonię komórkową, technologię szyfrowania, a także w celu szerzenia swoich propagandowych informacji – Internet i TV.
- bioterroryzm – działania z użyciem środków pochodzenia biologicznego, do których należą przede wszystkim wirusy i bakterie. Broń biologiczna jest prosta w produkcji, bardzo skuteczna, a jednocześnie tania, co umożliwia jej produkcję biednym krajom czy też organizacją terrorystycznym. Można ją stosować zarówno do masowego niszczenia jednostek, jak i do morderstw konkretnych osób co umożliwi osiągnięcie celów socjoekonomicznych.²²
- narkoterroryzm – są to działania podjęte przez kartele narkotykowe w stosunku do państwa, celem ochrony swoich interesów.²³ Należy przez to rozumieć morderstwa polityków, funkcjonariuszy wymiaru sprawiedliwości, którzy podejmują walkę z narkomanią, produkcją oraz z sprzedażą narkotyków. To także przekupstwa, porwania, zastraszanie struktur państwowych. Taki rodzaj terroryzmu najczęściej występuje w Azji oraz Ameryce Łacińskiej, gdzie narkobiznes jest ściśle powiązany z interesami politycznymi (korupcja) oraz konfliktami zbrojnymi.

²⁰ J. Muszyński, *Istota terroryzmu politycznego* (w:) J. Muszyński (red.): *Terroryzm polityczny*. Warszawa 1981, s. 23

²¹ M. Fita-Czuchnowska, *Jeźdźcy cyber apokalipsy: konwencjonalne wojny i samobójcze zamachy zastąpi pełzający konflikt z podziemnym światem cyberterrorystów*, „Wprost”. 2006, nr 37, s. 94-97

²² E. Regis, *Ocena niebezpieczeństwa – bioterroryzm*, „Świat Nauki”. 2002, nr 1, s. 13-15

²³ A. Yasiencyn (red.): *Encyklopedia terroryzmu*. Warszawa 2004, s. 743

Organizacja grup terrorystycznych

Grupy terrorystyczne są bardzo dobrze zorganizowane. Posiadają one strukturę hierarchiczną, przypominającą funkcjonowanie formacji militarnych bądź agencji wywiadowczych. Najwyżej w hierarchii stoi dowództwo składające się z osób, które były założycielami danej grupy. Finansują one działalność organizacji albo zdobywają środki na jej funkcjonowanie, często z nielegalnych źródeł. Popularnym zjawiskiem jest działanie niektórych członków dowództwa w tzw. „cieniu” organizacji, co mimo długiego okresu istnienia grupy nie pozwala służbom specjalnym na ich zdemaskowanie. Osoby te określają jakie są cele ataków, wydaje decyzje co do funkcjonowania grupy oraz ataków terrorystycznych, analizuje zebrane informacje dotyczące przyszłego działania.

Za zbieranie danych niezbędnych do dziania organizacji oraz przeprowadzania ataków odpowiada grupa wywiadowcza. Tworzą ją osoby posiadające bliskie kontakty ze środowiskiem, którym interesuje się grupa. Do jej zadań należy także werbowanie nowych członków organizacji oraz ich skrupulatne sprawdzanie. Takie działania zmniejszają do minimum możliwość wprowadzenia w szeregi grupy agentów służb specjalnych, tym samym możliwość jej rozpracowania.

Kolejną jednostką w organizacji terrorystycznej jest grupa taktyczna odpowiadająca za realizację zamachu. Jest to najliczniejsza grupa, stworzona z osób zwerbowanych poprzez oddziaływanie różnych form psychologicznych, przez wiele lat przygotowywanych do realizacji danego zadania. Należy przez to rozumieć szkolenia w posługiwaniu się bronią, prowadzeniu pojazdów, konstruowaniu oraz detonowaniu ładunków wybuchowych a nawet w obsłudze statków powietrznych i wodnych. Podczas szkolenia członków tej grupy ważne jest wykształcenie świadomości i odpowiedniego psychicznego stosunku do wykonania zadania.²⁴

Zasady działania organizacji terrorystycznej przypominają działania służb specjalnych. Taktyka ugrupowań terrorystycznych sprowadza się do:

- tajnego działania na wszystkich szczeblach,
- minimalizacji kontaktów członków przy przekazywaniu informacji,
- zdobywania informacji na temat wiedzy o organizacji jaką posiadają służby specjalne oraz informacji taktyce działań organizacji antyterrorystycznych,
- lokalizacji głównych baz i obozów szkoleniowych na terenach, których rządy finansują i popierają terroryzm,
- zapewnienia odpowiednich warunków bezpieczeństwa poprzez sprawdzanie kryjówek, legalności dokumentów oraz weryfikowanie członków grupy,
- odpowiedniego wyposażenia w specjalistyczny sprzęt i nowoczesną broń,
- analizy sytuacji polityczno-gospodarczej na świecie,
- podejmowaniu działań tanich lecz efektywnych, zmierzających do wprowadzenia strachu w jak najliczniejszej grupie ludzi.²⁵

²⁴ Z. Popławski (red.): *Terroryzm – zagrożenie dla świata*. Piła 2004, s. 87

²⁵ K. Mroziewicz, *Moc, niemoc i przemoc*. Bydgoszcz-Warszawa 2005, s. 398

Skutki terroryzmu

Skutki terroryzmu można podzielić na trzy podstawowe rodzaje, które przedstawia poniższy rysunek.

Rysunek nr 1: Podstawowe skutki terroryzmu.

Źródło: opracowanie własne

Jeżeli chodzi o skutki polityczne, można powiedzieć, iż są one ściśle powiązane ze społecznymi, a najważniejszymi z nich jest m. in. wytworzenie się sytuacji poparcia społecznego dla określonych grup, organizacji bądź partii politycznych zachowawczych, konserwatywnych, (jeśli mamy do czynienia z negatywną, czy nawet potępiającą reakcją społeczeństwa na akty terroru, a także organizacje jakie mają z nim związek) lub też odwrotnie, może to zapocentować wzmocnieniem poparcia dla ruchów nacjonalistycznych narodowowyzwoleńczych bądź fundamentalistycznych wśród wyznaczonej grupy społecznej.

Kolejnymi skutkami, a zarazem najbardziej widocznymi są skutki społeczne. Można je zaobserwować w postaci bezpośrednio poszkodowanych atakami terrorystycznymi (rannych, zabitych oraz ich rodzin, które odczuwają traumę po stracie bliskich). Poza tym, z zamachami terrorystycznymi ma związek również lęk poszkodowanych jak i ogół społeczeństwa przed kolejnymi możliwymi atakami. Może się to objawiać m.in. niekontrolowanymi atakami paniki czy poczucia zastraszenia, co może prowadzić do utraty sytuacji państwowej.

Ostatnim ze skutków są skutki gospodarcze. Jest to głównie wzrost kosztów, jakie mają związek z wydatkami na zbrojenia mającymi być wykorzystanymi w walce z terroryzmem, a także destabilizacja ekonomiczna, jak i wahania indeksów giełdowych, zwiększenie cen ropy naftowej czy też mniejsze zainteresowanie turystyką w niektórych rejonach świata.

Wnioski

Obecnie jednym z kluczowych elementów walki z terroryzmem jest przyjęcie profesjonalnej, jednoznacznej definicji terroryzmu, co pozwoli wypracować kompleksowe regulacje prawne przeciwko temu zjawisku. Na terroryzm składają się następujące elementy:

- a) Działania planowane, realizowane przez pojedyncze osoby bądź grupy o charakterze przemyślanym, destrukcyjnym i nielegalnym,
- b) Zróżnicowane motywacje, różne cele tj. polityczne, religijne, osobiste itp.
- c) Obszary działania obejmujące państwo lub inny podmiot międzynarodowy, jego infrastrukturę, symbole, osoby publiczne ale także zwykłych obywateli oraz ich mienie.

Rozważając pojęcie terroryzmu należy odpowiedzieć sobie przede wszystkim na pytania: kto był inicjatorem zamachu, jak został przygotowany, jakie były jego motywacje, cele oraz jakie będą jego następstwa.

Streszczenie

Terroryzm to jeden z najważniejszych problemów współczesnego świata w aspekcie globalnym i społecznym. Ostatnie wydarzenia ukazały, że jest to problem o zasięgu ogólnosiwiatowym. Zagrożenie to dotyczy każdego państwa globu ziemskiego. Każdy człowiek może być ofiarą ataku terrorystycznego, który nie uznaje granic, kontekstów terytorialnych oraz wielu innych założeń. Jednym z kluczowych elementów walki z terroryzmem jest przyjęcie profesjonalnej, jednoznacznej taktyki zwalczania. Analizując aspekty zamachów terrorystycznych należy odpowiedzieć na problem – kto był inicjatorem, jak został przygotowany, jakie były motywacje, cele oraz jakie są jego następstwa.

Słowa kluczowe: terroryzm, zagrożenie, bezpieczeństwo, atak, taktyka, zwalczanie, organizacja terrorystyczna

Summary

Terrorism is one of the biggest problems of the contemporary world within both global and social aspects. The recent events have shown that terrorism is a worldwide issue. The threat affects every country in the world. Each one of us may become a potential victim of a terror attack as it does not acknowledge any borders, territorial contexts or any other assumptions. One of the key elements of fighting against terrorism is the adoption of professional and unambiguous anti-terrorism tactics. Analyzing the aspects of terror attacks, one should respond to the problem – who was its' initiator, how was it prepared, what were the motives behind it, its' goals and what are its consequences.

Key words: terrorism, threat, security, attack, tactics, fighting back, terrorist organization

Bibliografia

1. Allam M., *Kamikadze made in Europe. Czy Zachodowi uda się pokonać islamskich terrorystów?* Krakow 2008
2. Bernard A., *Strategia terroryzmu*. Warszawa 1978
3. Bolechow B., *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*. Toruń 2002
4. Chmaj M., *Mała encyklopedia wiedzy politycznej*. Toruń 1999
5. Decyzja Ramowa Rady Unii Europejskiej z dnia 13.06.2002 r. art. 1 (2002/475/JHA)
6. Fita-Czuchnowska M., *Jeźdźcy cyberapokalipsy: konwencjonalne wojny i samobójcze zamachy zastąpi pęłzający konflikt z podziemnym światem cyberterrorystów*, „Wprost”. 2006, nr 37

7. Indeck K., *Prawo karne wobec terroryzmu i aktu terrorystycznego*. Łódź 1998
8. Kędzierska G. (red.): *Organizacyjne i prawne aspekty działań antyterrorystycznych*. Szcztyno 2002
9. Mroziewicz K., *Moc, niemoc i przemoc*. Bydgoszcz-Warszawa 2005
10. Muszyński J., *Istota terroryzmu politycznego* (w:) Muszński J. (red.): *Terroryzm polityczny*. Warszawa 1981
11. Pawłowski A., *Terroryzm polityczny w Europie w XIX i XX wieku*. Zielona Góra 1980
12. Piątkowski P., *Terroryzm. Nowe wyzwanie dla bezpieczeństwa*. Warszawa 1996
13. Regis E., *Ocena niebezpieczeństwa – bioterroryzm*, „Świat Nauki”. 2002, nr 1
14. Stemplowski R., *Transnarodowa harmonizacja bezpieczeństwa i rozwoju ograniczytransnarodowy terroryzm*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”. 2001, t. 1, nr 3 (3)
15. Zalewski S., *Bezpieczeństwo polityczne państwa. Studium funkcjonalności instytucji*. Siedlce 2010

Michał Wojciech PŁACHTA

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu
Wydział Studiów Społecznych w Gdańsku

TERRORYZM I PRZESTĘPCZOŚĆ ZORGANIZOWANA: WZAJEMNE POWIĄZANIA W KONTEKŚCIE BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO I MIĘDZYNARODOWEGO

Uwagi wstępne

Punktem wyjścia dla rozważań zawartych w niniejszym opracowaniu jest dość oczywista dzisiaj teza przyjmująca, że działalność terrorystyczna oraz aktywność zorganizowanych grup przestępczych stanowią główne źródło zagrożenia bezpieczeństwa zarówno wewnętrznego państwa, jaki międzynarodowego. O ile jednak w przeszłości te dwa zjawiska były rozpatrywane – postrzegane, analizowane, badane, zwalczane – oddzielnie i traktowane jako gatunkowo odmienne przejawy zachowań antyspołecznych i antypaństwowych, o tyle na przestrzeni ostatnich kilku dekad perspektywa ta uległa istotnej zmianie – głównie za sprawą *modus operandi* stosowanego przez zorganizowane grupy terrorystyczne i przestępcze.

Analitycy śledzący powiązania pomiędzy przestępczością zorganizowaną i terroryzmem przez długi czas kierowali się maksymą: „Metody, a nie motywy”, wychodząc z założenia, że o ile terroryści mogą dzielić się z pospolitymi przestępcami metodami działania, o tyle ich motywy są zupełnie odmienne. Na wstępie niniejszego opracowania przyjmujemy, że to podejście jest zbyt restryktywne i może wywoływać nieporozumienia. Skrzyżowanie ścieżek terrorystów i przestępców staje się coraz głębsze i bardziej złożone. Przede wszystkim międzynarodowe zorganizowane grupy przestępcze stale się rozrastają, m.in. poprzez wchłanianie nowych grup. Ten ekspansywny rozwój prowadzi w sposób nieunikniony do częstszych kontaktów z innymi „graczami” na rynku przestępczym, w tym handlarzami bronią i terrorystami. Przykładem jest nawiązanie kontaktu przez Al-Kaidę z gangiem MS-13 (Mara Salvatrucha) z Hondurasu w 2014 r. Z kolei w Europie terroryści rekrutują nowych członków spośród skazanych przestępców odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych.

Ponadto należy zauważyć, że wzajemne kontakty pomiędzy tymi dwoma typami grup wyszły poza wąskie ramy biznesowe – oba zjawiska mają punkty stykowe także na innych płaszczyznach. Część terrorystów międzynarodowych jest w stanie się utrzymać (głównie – choć nie tylko – materialnie) tylko przy wsparciu przestępczości zorganizowanej. Ta zależność połączona z faktem popełniania przez terrorystów przestępstw może stanowić ważny klucz dla organów ścigania ułatwiający ich wykrycie i zatrzymanie.

Nie ulega wątpliwości, że możliwość wyraźnego rozróżnienia tych dwóch typów aktywności zdecydowanie się zmniejsza w krajach rozwijających się, w więzieniach oraz na obszarach objętych konfliktami, gdzie nie ma efektywnego rządu. Pożywką dla przestępczości zorganizowanej jest sytuacja, w której grupy społeczne postrzegają swoje interesy jako oddzielne od oficjalnego systemu władzy państwowej oraz ustawodawstwa uchwalanego przez ten system. Rozwija

się ona tam, gdzie standardy wymiary sprawiedliwości i ścigania są niskie a stopień szacunku do prawa i organów jest ograniczony. Wreszcie czynnikiem sprzyjającym jest sytuacja, w której lokalne samorządy (albo przedstawiciele organów władzy centralnej) nie radzą sobie z mniejszościami etnicznymi w obrębie większej społeczności albo ignorują tego typu relacje w więzieniach. W takich warunkach członkowie enklaw jednolitej etnicznie mniejszości są podatni na zabiegi rekrutacyjne zarówno ze strony zorganizowanych grup przestępczych, jak i grup terrorystycznych.

W państwach o wyraźnym deficycie demokracji oraz na obszarach objętych konfliktami, jak również na niektórych terenach miejskich przestępcy czują się mniej skrępowani przez szacunek dla systemu politycznego i rządów prawa, mniej onieśmieleni przez ustawodawstwa i organy porządku publicznego a wprost przeciwnie – bardziej zmotywowani dążeniem do podważenia albo nieposzanowania ustalonego porządku. Nic więc dziwnego, że w tego typu sytuacjach, a zwłaszcza na obszarach objętych konfliktami, gdzie nie ma efektywnego rządu, wzrasta częstotliwość i natężenie współpracy między terrorystami a przestępcami.

Wyrazem tego a zarazem ilustracją były prace przygotowawcze nad opracowaniem nowej konwencji o zwalczaniu międzynarodowej przestępczości zorganizowanej prowadzone przez parę lat w Wiedniu przez specjalną komisję pod egidą ONZ.¹

W trakcie prac nad Konwencją ONZ o zwalczaniu międzynarodowej przestępczości zorganizowanej szczególnie kontrowersyjna okazała się kwestia ewentualnego objęcia jej zakresem również terroryzmu. Bezsprzecznie istnieją pewne powiązania pomiędzy organizacjami przestępczymi a grupami terrorystycznymi, np. partyzantką ultralewicową czy -prawicową oraz grupami anarchistycznymi.² Związki te mają zresztą charakter dwustronny: z jednej bowiem, organizacje terrorystyczne potrzebują środków materialnych i finansowych na własne potrzeby i te właśnie korzyści czerpią z przestępczości zorganizowanej, a z drugiej – organizacje przestępcze niejednokrotnie posługują się w swojej działalności przemocą i metodami charakterystycznymi dla aktywności terrorystycznej. Mimo to byłoby błędem utożsamianie tych dwóch zjawisk, które w swej genezie i istocie pozostają odrębne.³ Podobieństwa pomiędzy nimi mają w przeważającej mierze charakter powierzchowny, zwłaszcza gdy ich opis oparty jest jedynie na zewnętrznych przejawach zachowania.⁴

Rzeczywisty problem a zarazem jedynie słuszne z metodologicznego punktu widzenia kryterium rozróżnienia nie tkwi w sposobach działania, lecz w charakterze tych grup czy organizacji. I tutaj właśnie pojawia się zasadnicza trudność,

¹ Profesor Michał Płachta brał udział w tych pracach będąc odpowiedzialnym za merytoryczne przygotowanie stanowiska delegacji polskiej. Ostatecznie po kilku latach intensywnych prac przygotowawczych oraz trudnych negocjacji została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w listopadzie 2000 r., natomiast otwarta do podpisu na forum światowej konferencji przeciwko przestępczości zorganizowanej w Palermo w grudniu 2000 r.

² A.P. Schmid, *The Links Between Transnational Crime and Terrorist Crimes* (w:) "Journal of Transnational Crime". 1994, t. 2, s. 23

³ M.C. Bassiouni, *Effective National and International Action Against Organized Crime and Terroristic Activities* (w:) "Emory International Law Review". 1990, t. 4, s. 9

⁴ M. Płachta, *Wojna z terrorystami: inter arma silent leges?* (w:) „Biuletyn Biura Informacji Rady Europy”. 2002, nr 1, s. 68

która jak się wydaje walnie przyczynia się do powstania wspomnianych kontrowersji, bowiem obserwuje się pewne przeobrażenia tego charakteru w obrębie jednej grupy (szczególnie widoczne w dłuższej perspektywie czasu), wskutek czego grupa o dominującym charakterze terrorystycznym przekształca się w grupę o dominującym charakterze przestępczym i *vice versa*. O ścisłym związku pomiędzy oboma zjawiskami, zwłaszcza w niektórych regionach świata, świadczy pojęcie „narkoterroryzm”.⁵ Nie może więc dziwić, że zagorzałymi (a zarazem jedynymi) zwolennikami takiego sformułowania przedmiotu i zakresu konwencji, aby objęła ona akty terroryzmu a tym samym możliwe było stosowanie przewidzianych w niej nowoczesnych sposobów i środków także do zwalczania terrorystów, były kraje, które borykają się z tym problemem u siebie: Hiszpania, Algieria, Filipiny, Egipt, Kolumbia, Urugwaj, Meksyk, Turcja. Ostatecznie jednak terroryzm nie został włączony do Konwencji ONZ z 2000 r.⁶

Pokonanie drugiej z wymienionych trudności, tj. politycznego charakteru przestępstwa jako przeszkody ekstradycyjnej, jest zadaniem niemal nie do wykonania. Analiza historyczna i prawno-porównawcza dowodzi, iż wypracowanie jednej wspólnej definicji, ujmującej zarówno istotę przestępstwa politycznego, jak i jego zakres, jest praktycznie niemożliwe⁷. Wprawdzie doktryna wypracowała szereg propozycji terminologicznych, jak np. „przestępstwo polityczne”, „przestępstwo pospolite (ściśle) związane z przestępstwem politycznym”, „przestępstwo polityczne z uwagi na okoliczności jego popełnienia”, „przestępstwo popełnione z pobudek (motywów) politycznych”, „przestępstwo o charakterze politycznym”, lecz pełnią one bardziej funkcję porządkującą na płaszczyźnie naukowej, w niewielkim tylko stopniu przyczyniając się do rozwiązania praktycznych problemów, jakie to zjawisko niesie dla prawa i praktyki ekstradycyjnej.

W konsekwencji określenie aktu terrorystycznego mianem przestępstwa politycznego nadal stanowi przedmiot swobodnego uznania podmiotu dokonującego takich ocen, a więc właściwych organów państwa wezwanego. Dokonywane próby uściślenia takiej oceny i doprowadzenie do tego, aby była ona bardziej przewidywalna, poprzez formułowanie kryteriów, mogących stanowić punkt odniesienia dla tej operacji, nie doprowadziły, jak dotąd, do wypracowania w tym zakresie jednolitego stanowiska w społeczności międzynarodowej, co w praktyce stanowi istotną przeszkodę w skutecznym zwalczaniu terroryzmu.⁸

Związek pomiędzy terroryzmem a przestępczością zorganizowaną: ujęcie analityczno-modelowe

Problem powiązań terroryzmu z przestępczością zorganizowaną był przedmiotem wielu projektów badawczych, studiów, dyskusji na forach międzynarodowych oraz publikacji. Próbowano w nich dokonywać analizy opartej na dostępnych danych i informacjach i na tej podstawie wyciągać wnioski, dokonywać syntezy i formułować prognozy. Dość bogaty dorobek w tej dziedzinie można uporządkować wyróżniając kilka kategorii wśród tych prac.

⁵ C. Blakesley, *Terrorism, Drugs, International Law and the Protection of Human Liberty*. New York 1991, s. 34

⁶ M. Płachta, *Wojna z terrorystami*, op. cit., s. 69

⁷ Zob. Ch. van den Wyngaert, *The Political Offence Exception to Extradition*. Deventer 1980, s. 3-67

⁸ K. Indeck, *Prawo karne wobec terroryzmu i aktu terrorystycznego*. Łódź 1998, s. 127

Chronologicznie należy rozpocząć od studiów historycznych przedstawiających powiązania między terroryzmem i przestępczością wśród anarchistów i bolszewików.⁹ Następnie mamy opracowania skupiające się na tych powiązaniach w kontekście międzynarodowego rynku narkotykowego. Najwcześniej współpraca terrorystów i przestępców została stwierdzona w latach 80-tych XX wieku, kiedy zjawisku temu nadano określenie „narkoterroryzm” użyte po raz pierwszy przez Prezydenta Peru Belaunde Terry w odniesieniu do ataków terrorystycznych przeciwko policji anty-narkotykowej w tym kraju. Koncepcja ta została znacząco rozwinięta w pracach kryminologicznych (Rachel Ehrenfeld), w których podkreślano wzrost znaczenia związków pomiędzy przemysłem narkotyków a terroryzmem. Te analizy wyjaśniały, dlaczego oddzielne grupy, motywowane albo korzyścią majątkową albo polityką, wykazują wolę współpracy.¹⁰

W ostatnich czasach Ekaterina Stiepanova z Rosyjskiej Akademii Nauk opublikowała monografię nt. związku między nielegalnym handlem narkotykami a grupami terrorystycznymi w trzech różnych regionach: Ameryce Łacińskiej, Azji Centralnej i Złotym Trójkącie.¹¹ Na tej podstawie autorka postawiła zgeneralizowaną tezę, iż związki między handlem narkotykami a grupami terrorystycznymi istnieją w wielu rejonach świata. Nadmierne koncentrowanie się na narkoterroryzmie mogło wywołać negatywne następstwa dla badań nad powiązaniem tych dwóch zjawisk w ujęciu globalnym. Tymczasem inne badania dowodziły, że grupy terrorystyczne wchodziły w interakcje z przestępczością zorganizowaną również w innych obszarach działalności, które nie wykazują podobieństwa do handlu narkotykami, jak np. fałszowanie dokumentów. Również późniejsze prace R. Ehrenfeld odzwierciedlają to samo ograniczenie, zawierając tezę, iż jedyne powiązania terrorystów z przestępcami występują w handlu narkotykami w związku z czym to powiązanie ma charakter finansowy.

Problem ten był także przedmiotem badań i opracowań ze strony teoretyków stosunków międzynarodowych. Jednak z uwagi na specyfikę podejścia i stosowane w tej dziedzinie paradygmaty w wielu przypadkach formułowane tezy okazywały się zbyt ogólne. Nie można ich jednak pomijać, bowiem wnoszą nowy sposób ujęcia tego problemu, koncentrując się na aspektach środowiskowych i behawioralnych tych powiązań. W tym ujęciu międzynarodowa przestępczość i terroryzm reprezentowane są przez wrogo usposobionych osobników, którzy wykorzystują słabości w państwo-centricznym globalnym systemie takie, jak ograniczenia suwerenności, prawne granice jurysdykcji i bezpieczne kryjówki (*safe havens*).

James Rosenau analizuje współpracę terrorystów z przestępcami w kategoriach zmiany światowego porządku, w którym coraz większą rolę odgrywają jednostki.¹² Maryann Cusimano-Love postrzega przestępczość zorganizowaną i terroryzm jako przykład międzynarodowego problemu, którego rozwiązanie wymaga partnerstwa publiczno-prawnego.¹³ Inni zwracają uwagę na to, że prawdopodobieństwo współpracy między przestępczością zorganizowaną

⁹ W. Laqueur, *Terrorism*. London 1977, s. 66-67

¹⁰ R. Ehrenfeld, *Narco-Terrorism*. New York 1990, s. 23

¹¹ E.A. Stepanova, *Rol narkobiznesa w politekonomii konfliktów i terrorizmu*. Moskwa 2005

¹² J. Rosenau, *Turbulence in World Politics*. Princeton 1990, s. 134

¹³ M. Cusimano-Love (red.): *Beyond Sovereignty: Issues for a Global Agenda*. Belmont 2005, s. 75

a terroryzmem wynika stąd, że obie formy działalności opierają się na układzie sieciowym.¹⁴ Erik Scott zastosował koncepcję „globalnej ekonomii wojennej” do opisu i analizy sytuacji w Gruzji, aby pokazać, jak następuje fuzja różnych wrogo usposobionych grup w walce o własne interesy.¹⁵ W innych pracach autorzy twierdzą, że siły globalizacji umożliwiły działalność zarówno przestępczości zorganizowanej, jak i terroryzmu, co określają mianem „ciemnej strony globalizacji”.¹⁶

Prace niektórych kryminologów wskazywały na ewolucyjny charakter wzajemnych relacji między terrorystami a przestępcami (Tamara Makarenko, R.T. Naylor). Przykładowo Chris Dishman przedstawił proces transformacji, poprzez który grupy terrorystyczne przekształcają się w jednostki będące „politycznymi za dnia a kryminalnymi nocą”.¹⁷ Phil Williams przedstawił jedno z najbardziej szczegółowych opracowań oparte na analizie trzech modelach współdziałania międzynarodowych grup przestępczych i terrorystycznych. Są to: (i) konwergencja w pojedyncze zjawisko; (ii) zmowa; (iii) wpływ na poziomie operacyjnym, np. kiedy zorganizowane grupy przestępcze stosują kampanie terrorystycznych zamachów bombowych w celu wymuszenia ustępstw ze strony władz (organów) państwa. Williams dochodzi do wniosku, że krótkoterminowe epizody o charakterze konwergencji i dywergencji między tymi grupami są bardziej prawdopodobne niż długoterminowe związki czy współdziałanie.¹⁸

Motywy, który przewija się w tych i innych pracach nt. powiązań terrorystów z przestępcami, jest teza, iż grupy te stosują podobne metody choć działają z odmiennych pobudek. R.T. Naylor ujął to w ten sposób: Istnieje przepaść między motywacją terrorystów a celem działania przestępców. Ci drudzy popełniają czyny zabronione, aby osiągnąć korzyści majątkowe. Dla terrorystów pieniądze stanowią jedynie narzędzie, które jest wprawdzie konieczne, ale niewystarczające dla osiągnięcia ich zamierzeń.¹⁹ Shelley i Picarelli zbadali implikacje tego argumentu opartego na sformułowaniu „metody, a nie motywy”, dochodząc do wniosku, że te ramy są zbyt ogólne dla śledczych i analityków, aby mogły być użyteczne w procesie dowodzenia i ścigania.²⁰

Schmid przedstawił wyczerpującą kryminologiczną analizę porównawczą przestępczości zorganizowanej i terroryzmu przez pryzmat struktury organizacyjnej, *modus operandi* i oceny ryzyka, dochodząc do podobnego wniosku.²¹ Ponadto należy zauważyć, że wspomniane ramy uniemożliwiają właściwe ujęcie złożoności interakcji pomiędzy terroryzmem a przestępczością, często ograniczając te interakcje do aspektów finansowych i pomijając dowody

¹⁴ M. Castells, *End of Millennium*, t. III. Oxford 2000, s. 126; J. Arquilla, D. Ronfeldt (red.): *Networks and Netwars*. Santa Monica 2001, s. 55

¹⁵ M. Kaldor, *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, Stanford 1999, s. 63

¹⁶ S. Sassen, *Globalization and Its Discontents*, New York 1998, s. 88; J. Mittelman, *The Globalization Syndrome: Transformation and Resistance*. Princeton 2000, s. 15

¹⁷ Ch. Dishman, *Terrorism, Crime and Transformation* (w:) „Studies in Conflict and Terrorism”. 2001, t. 24, s. 43-58

¹⁸ P. Williams, *Terrorism and Organized Crime: Convergence, Nexus or Transformation?* (w:) Jervas (red.): *FOA Report on Terrorism*. Stockholm 1998, s. 69-92

¹⁹ R. T. Naylor, *Wages of Crime. Black Markets, Illegal Finance, and the Underworld*. Cornell University Press 2005, s. 45

²⁰ L. I. Shelley, J. T. Picarelli, *Methods Not Motives: Implications of the Convergence of International Organized Crime and Terrorism* (w:) „Police Practice And Research”. 2002, t. 3, s. 305-318

²¹ A. Schmid, *The Links*, op. cit., s. 40-82

na to, że cele grup przestępczych i terrorystycznych w rzeczywistości się łączyły ze sobą. Wspomniany argument: „metody, a nie motywy” mógł stanowić dobry punkt wyjścia, ale nie może zastępować rzeczowych badań empirycznych.

Prace Tamary Makarenko wniosły istotny wkład w sposób traktowania tego problemu i sposób jego rozwiązania. Podkreślała, że związek terroru z przestępczością jest rozumiany zbyt wąsko i ogranicza się z reguły do określonej perspektywy zamiast podejścia holistycznego. To prawda, że w pierwszej kolejności uwagę zwraca kwestia finansowa, ale ten związek wykracza poza ten aspekt, obejmując swoim zasięgiem dostęp do specjalistycznych umiejętności i taktyki operacyjnej, które mają pomóc grupie (niezależnie od tego, czy terrorystycznej, czy przestępczej) osiągnąć jej cele polityczne czy finansowe w sposób bardziej efektywny.²²

W oparciu o analizę kilkuset przypadków w skali świata Makarenko stworzyła w 2003 r. podstawowy model liniowy pozwalający na kategoryzację różnych form związku terroru z przestępczością.²³ W tym modelu autorka ujęła cztery zasadnicze typy powiązań. Pierwsze to proste przymierze między zorganizowaną grupą przestępczą a grupą terrorystyczną, w ramach którego dwie odmienne jednostki współpracują dla wzajemnej korzyści operacyjnej (np. grupa terrorystyczna płaci zorganizowanej grupie przestępczej za usługę w postaci fałszowania dokumentów). Drugie to przejmowanie taktyki drugiej grupy: zorganizowana grupa przestępcza stosuje taktykę terrorystyczną dla osiągnięcia własnych celów zaś grupa terrorystyczna angażuje się w działalność przestępczą jako formę finansowania. Trzecie obejmuje „transformację motywacyjną” w obrębie grupy. Oznacza to taki przypadek, w którym grupa terrorystyczna ewoluuje aż do punktu, w którym jej operacje skupiają się głównie na maksymalizacji zysków (korzyści finansowych), np. Fuerzas Armada Revolucionaries de Colombia (FARC), albo grupa przestępcza utożsamia się z określonym programem politycznym i ta agenda dominuje nad jej interesami finansowymi, np. Dawood Ibrahim Company (D-Company).

Ten oryginalny model został w 2009 r. rozbudowany, aby objąć różnorodne powiązania, które pojawiły się w różnych rejonach świata. Zakłada on istnienie bardziej zaawansowanego zjawiska, które jest widoczne na trzech planach: operacyjnym, organizacyjnym i ewolucyjnym.²⁴ Na pierwszym planie widoczne jest przyjmowanie taktyki drugiej strony. Występują tutaj dwa warianty. Pierwszy zakłada taktyczne przymierze, w którym dwie różne grupy współpracują dla osiągnięcia wzajemnych korzyści operacyjnych. Przykładowo w 2002 r. organy włoskie odnotowały, że grupy przestępcze i komórki terrorystyczne były wzajemnie powiązane w ten sposób, że grupy przestępcze przemycaly bron dla grup terrorystycznych w Palestynie i północnej Afryce w zamian za pomoc w przemyśle narkotyków. Drugi wariant oznacza wzajemne przejmowanie taktyki i metod

²² T. Makarenko, *Transnational Crime and Its Evolving Links to Terrorism and Instability*. (w:) „Jane's Intelligence Review”. 2001, t. 13, nr 11, s. 22-24

²³ T. Makarenko, *A Model of Terrorist-Criminal Relations* (w:) „Jane's Intelligence Review”. t. 15, nr 8, s. 6-11

²⁴ T. Makarenko, *Terrorist Use of Organised Crime: Operational Tool or Exacerbating the Threat?* (w:) F. Allum, F. Longo, D. Irrera, P. Kostakos (red.): *Defining and Defying Organised Crime: Discourse, Perceptions, and Reality*. Abingdon 2009, s. 180-193

działania. Przykładem są grupy przestępcze we Włoszech, na Bałkanach i na Kaukazie w latach 90-tych XX w. oraz Al-Kaida w islamskim Magrebie.

Drugi plan ujawnia fuzję grup przestępczych i terrorystycznych, która może doprowadzić do powstania hybrydy albo jedynie integracji jednej grupy w drugą. W kontekście „konwergencji” może pojawić się jednostka hybrydowa, która wykazuje równocześnie motywacje ideologiczne i ekonomiczne. Grupa ta może mieć swoją genezę jako zorganizowana grupa przestępcza, która przejęła i stosuje taktykę terrorystyczną a równocześnie dąży do osiągnięcia celów politycznych, które dominują nad interesami finansowymi, albo jako grupa terrorystyczna, która przejęła i stosuje na co dzień metody działalności przestępczej w takim stopniu, że polityczna (ideologiczna) retoryka staje się jedynie fasadą, za którą kryje się wyłącznie przestępczość kryminalna. Przykładowo grupy dysydenckie w Północnej Irlandii utrzymywały swoją obecność w sferze terrorystycznej równocześnie coraz częściej zwracając się do przestępczości; w efekcie stały się „przestępcami na pełny etat a terrorystami na pół etatu”.²⁵ Innym przykładem jest działalność mafii włoskiej w latach 90-tych XX w. Podjęte przez władze tego kraju próby ograniczenia wpływu mafii i jej kontroli nad życiem politycznym, instytucjonalnym i ekonomicznym spowodowały twardą reakcję mafii, która zastosowała taktykę terrorystyczną, głównie w formie zamachów bombowych, w celu zastraszenia ludności.

Ostatnia odsłona w tym modelu odnosi się do sytuacji, w których grupy terrorystyczne i przestępcze przekształcają swoją taktykę i motywacje w tak poważnym stopniu, że można mówić o ewolucji jednej grupy w drugą. Autorka przyznaje jednak, że jest to najtrudniejszy do zidentyfikowania typ powiązań głównie dlatego, że ma charakter koncepcyjny.²⁶

Wydaje się, że przedstawiony model stanowi użyteczne narzędzie do analizy i lepszego zrozumienia procesów tworzenia się powiązań i ich dynamiki.²⁷

Koncepcja T. Makarenko spotkała się jednak także z krytyką. Przykładowo Phil Williams argumentował, że przymierza między przestępcami a terrorystami są oparte raczej na oportunizmie a nie na prawdziwej zmianie postawy i istoty. Podkreślał on fakt, że grupy terrorystyczne są w stanie wykorzystywać działalność sprzeczną z prawem do finansowania swojej (właściwej) działalności, podczas gdy przestępcy są gotowi dostarczyć nielegalne towary i usługi wszystkim chętnym niezależnie od ich motywacji.²⁸

Ułatwienia w przekraczaniu granic ujawniają nowe przejawy powiązań między przestępczością zorganizowaną a terroryzmem, co z kolei nakłada na naukowców i polityków obowiązek re-konceptualizacji tego zjawiska tak, aby ująć zarówno elastyczny zestaw interakcji pomiędzy poszczególnymi grupami, jak i wielowarstwowe implikacje, które ono wywołuje na płaszczyźnie regionalnej i globalnej. W szczególności trzy zasadnicze kategorie – 3K: koegzystencja,

²⁵ C. O'Reilly, *Crime and Dissent: Northern Irish Paramilitaries Rely on Criminality* (w:) "Jane's Intelligence Review". 2014, t. 26, nr 3, s. 50-53

²⁶ T. Makarenko, M. Mesquita, *Categorising the crime-terror nexus in the European Union* (w:) "Global crime". 2014, s. 3

²⁷ Z. Kaya, *Building an Empire: Terrorism VS Organized Crime* (w:) "International Relations and Diplomacy". 2015, t. 3, nr 7, s. 452

²⁸ P. Williams, *Cooperation Among Criminal Organizations* (w:) M. Berdal, M. Serrano (red.): *Transnational Organized Crime and International Security: Business as Usual?* Boulder (CO) 2002, s. 70

kooperacja, konwergencja – opisują różnorodne gradacje punktów styecznych pomiędzy grupami terrorystycznymi i przestępczymi. Podczas gdy kooperacja wyraża tradycyjny sposób postrzegania tych powiązań (w sensie zawiązywanych przymierzy), o tyle koegzystencja i konwergencja lepiej reprezentują bardziej praktyczne wykorzystywanie taktyki terrorystycznej przez przestępców oraz przestępczych metod przez terrorystów w celu uzyskania środków finansowych w perspektywie okazjonalnej i funkcjonalnej.²⁹

Warto również wspomnieć o raporcie przygotowanym w 2005 r. dla amerykańskiego Departamentu Sprawiedliwości.³⁰ Ambicją jego autorów było nie tylko przedstawienie a nawet analiza tego zjawiska, ale przede wszystkim takie ujęcie, aby wyniki leżących u jego podstaw badań dały się wykorzystać w praktyce, zwłaszcza organów ścigania.

Raport nie idzie wprawdzie tak daleko, aby twierdzić, że terroryści i przestępczy zorganizowani podzielają te same motywy i metody działania, a więc aby odrzucić dotychczasowy paradygmat „metody, a nie motywy”, jednak wykazuje, że linie podziału są dalekie od jednoznaczności. Raport potwierdza, że nadal występuje dominujący wzór: grupy przestępcze współdziałające z grupami terrorystycznymi w popełnianiu przestępstw – choć bez przyjmowania celów (motywów) działania tych drugich. Równocześnie jednak autorzy raportu zidentyfikowali przypadki, w których ten wzór nie występuje. Korzyści majątkowe pochodzące z działalności przestępczej pozostają nadal głównie środkiem do osiągnięcia celów przez grupy terrorystyczne, dlatego niektóre z nich powołują komórki, które specjalizują się w wykorzystywaniu przestępczości zorganizowanej do ich osiągnięcia i zapewniania wsparcia logistycznego.

Raport unika posługiwania się uogólnieniami, jak np. „większość zorganizowanych przestępców staje się terrorystami” albo „grupy terrorystyczne i przestępcze zlewają się w jednorodną sieć”. Autorzy raportu uznają za konieczne inne podejście do zjawiska kompleksowości występującej we wciąż ewoluujących relacjach między terroryzmem a przestępczością zorganizowaną, co skutkuje pojawianiem się coraz to nowszych punktów styecznych między nimi. Podjęli próbę przełożenia wiedzy teoretycznej na praktykę, proponując metodologię dla badania i oceny tych relacji uwzględniającą zarówno strukturę organizacyjną, jak i operacje tych grup.³¹

W oparciu o własne badania empiryczne, uwzględniając również dotychczasowy dorobek nauki w tej dziedzinie, autorzy raportu zaproponowali model określony jako „spektrum interakcji terroryzmu i przestępczości” (dalej: spektrum).³² Każda forma takiej interakcji zawarta w tym modelu oznacza inne, specyficzne dla niej zagrożenie a zarazem jednak także okazję dla wykrycia przez organy ścigania i agencje wywiadu. Przykładowo drobne (do średniego) oszustwo, handel narkotykami na niewielką skalę czy przemyt, które w innych, typowych, okolicznościach nie uzasadniałyby poważniejszego potraktowania

²⁹ D. Irrera, *Crime-Terror Nexus in the EU* (w:) „Academic Foresights”. 2014, nr 10

³⁰ *Methods and Motives: Exploring Links between Transnational Organized Crime & International Terrorism*, zespół w składzie: Louise I. Shelley, John T. Picarelli, Allison Irby, Douglas M. Hart, Patricia A. Craig-Hart, Phil Williams, Steven Simon, Nabi Abdullaev, Bartosz Stanislawski, Laura Covill, Document No. 211207, 2005

³¹ *Ibidem*, s. 12

³² *Ibidem*, s. 35

i głębszej analizy, mogą się okazać czymś znacznie poważniejszym jako możliwy dowód na działalność komórki terrorystycznej.

Ten mechanizm można pokazać na przykładzie firm, których działalność oparta jest na obrocie gotówkowym. Są one wykorzystywane w procesie prania pieniędzy. Ilustracją była sprawa firm taksówkowych i ich właścicieli w Chicago jako „praczy pieniędzy”. Logika wskazuje, że terroryści mogą korzystać z tego samego pomysłu. Po zamachach na WTC w Nowym Jorku i Waszyngtonie okazało się, że dwóch spośród zamachowców pracowało jako kierowcy taksówek. Niestety, organy ścigania USA nie zbadały tego tropu.³³

Autorzy raportu wyróżniają: przejmowanie aktywności, relacje symbiotyczne, hybrydy i transformację. Ilustrują one zarówno różne formy interakcji między zorganizowaną grupą przestępczą a grupą terrorystyczną, jak i zachowanie pojedynczej grupy zaangażowanej jednocześnie w terroryzm i przestępczość kryminalną. Możliwy jest dynamiczny ruch między tymi stanami. Oznacza to, że grupy mogą poruszać się w ramach nakreślonego *continuum* zarówno do przodu, jak i do tyłu, mogą także przeskakiwać jakieś stadium.³⁴

„Przejmowanie aktywności” ma miejsce wówczas, kiedy grupa terrorystyczna przejmuje metody działania zorganizowanej grupy przestępczej – i *vice versa* – jednak bez podejmowania wspólnych operacji. Udokumentowano, na jak dużą skalę komórki IRA prowadziły działania typowe dla przestępczości zorganizowanej bez jakiegokolwiek powiązania ze zorganizowanymi grupami przestępczymi.³⁵ Innym przykładem jest działalność Al.-Kaidy a także mafii sycylijskiej we Włoszech w latach 90-tych XX w. Wprawdzie „przejmowanie aktywności” nie reprezentuje powiązań organizacyjnych pomiędzy grupami terrorystycznymi i przestępczymi, tym niemniej pokazuje fuzję metod, która jest dość dobrze opisana w literaturze. Ta forma może prowadzić do transformacji grupy terrorystycznej w zorganizowaną grupę przestępczą.³⁶

Należy przestrzec przed upraszczaniem tego obrazu: grupa terrorystyczna stosująca metody przestępczości zorganizowanej nie zawsze dochodzi do związania się z grupą przestępczą. Może to wynikać stąd, że żadna grupa przestępcza nie chce z nią współpracować albo dlatego, że terroryści nie dostrzegają korzyści we współdziałaniu z „obcymi”.

Transformacja (o której była mowa wyżej) umożliwia wyjaśnienie procesu konwergencji między zorganizowanymi grupami przestępczymi a grupami terrorystycznymi. Tego typu aktywność sprzyja nawiązaniu i utrzymywaniu regularnych kontaktów między tymi grupami. Skoro terroryści próbują uzyskać sfałszowane dokumenty, prac pieniądze albo wręczyć łapówkę, to naturalnym odruchem jest zwrócenie się o wsparcie albo fachową poradę do grupy przestępczej, która ma niewątpliwie większe doświadczenie w tych sprawach. Autorzy amerykańskiego raportu określają to mianem związku (ogniwa, *nexus*).³⁷ Takie ujęcie jest odmienne od modelu zaproponowanego przez T. Makarenko,

³³ Ibidem

³⁴ Ibidem

³⁵ J. Horgan, M. Taylor, *Playing the 'Green Card'-Financing the Provisional IRA: Part 1* (w:) „Terrorism and Political Violence”. 1999, t. 11, s. 1-38; J. Horgan, M. Taylor, *Playing the Green Card: Financing the Provisional IRA. Part 2* (w:) „Terrorism and Political Violence”. 2003 t. 15, s. 11-7

³⁶ *Methods and Motives*, op. cit., s. 36

³⁷ Takim samym pojęciem posługuje się w swoich pracach także T. Makarenko.

której zdaniem powiązania organizacyjne poprzedzają przejmowanie taktyki i metod. Z kolei P. Williams uważa, że terroryści w pierwszej kolejności wypróbują taktykę „zrób to sam” (według „instrukcji” opracowanej w ramach przestępczości zorganizowanej) a dopiero potem zwracają się do zorganizowanych grup przestępczych o specjalistyczne usługi w zakresie fałszowania dokumentów czy prania pieniędzy.³⁸

Relacje między tymi dwoma rodzajami grup mogą mieć charakter zarówno trwałe (długoterminowy), jak i przelotny (okazjonalny). Z reguły te relacje mają charakter wzajemny w tym sensie, że korzyści z nich czerpie każda z grup: terroryści – fundusze, przestępcy – inne korzyści. Spektakularnym przykładem ilustrującym ten ostatni przypadek było zaangażowanie terrorystów przez barona narkotykowego Pablo Escobara w celu prowadzenia kampanii zamachów bombowych w Kolumbii w jego imieniu. Innym przykładem – również z Ameryki Łacińskiej – jest zatrudnianie przez międzynarodowe gangi narkotykowe właśnie terrorystów do ochrony ich wytwórni narkotyków. W Irlandii Północnej terroryści zapewniali ochronę w procesie przemytu ludzi przez Triady chińskie.³⁹

Kiedy okaże się, że te powiązania trwają przez określony czas, to wzajemne relacje stają się głębsze i trwalsze. We współpracy jest zaangażowanych coraz więcej członków obu grup, a ich kierownictwo tworzy struktury i procedury dla obsługi ich transakcji biznesowych. Raport określa taką bliższą współpracę mianem „relacji symbiotycznych”, których istota jest wzajemna korzyść lub zależność. Jako przykłady takiego zjawiska autorzy podają bliskie związki łączące Armię Wyzwolenia Kosowa (KLA) z albańskimi grupami przestępczymi oraz stosunki między FARC a grupami przestępczymi zajmującymi się narkotykami w Kolumbii.⁴⁰

Następny etap obejmuje sytuację, w której obie grupy kontynuują współpracę przez długi okres czasu i członkowie zorganizowanych grup przestępczych zaczynają podzielać ideologiczne cele i zapatrywania terrorystów. Coraz bardziej się upodobniają aż w końcu dochodzi do fuzji. Efektem tego procesu jest powstanie hybrydy, która jest opisywana jako „terrorysta za dnia, przestępca nocą”.⁴¹ Tego typu organizacja angażuje się wprawdzie w działalność przestępczą, ale ma także swój program polityczny. Obie strony aktywności takiej grupy – zarówno przestępcza, jak i polityczna (terrorystyczna) – są prowadzone dzięki korupcji i przemocy.

Przedstawiony tutaj scenariusz nie jest jedynym, który dyktuje warunki rozwoju relacji między oboma grupami. Nawet, kiedy grupy te osiągnęły etap hybrydy, nie musi to oznaczać, że transformacja jest nieunikniona. Podobnie może się zdarzyć, że grupa może poprzestać na korzystaniu z przejętych metod działania bez osiągnięcia dalszego etapu, jakim jest współpraca. Dość częsta jest także sytuacja, w której zorganizowana grupa przestępcza po okresie korzystania z taktyki terrorystycznej powraca do swojej pierwotnej działalności i metod. Autorzy amerykańskiego raportu nie znaleźli dowodów na istnienie grupy hybrydowej – poza przypadkiem Aum Shinrikyo w Japonii,⁴² co potwierdza występowanie wielu

³⁸ P. Williams, *Cooperation*, op. cit., s. 56

³⁹ *Methods and Motives*, op. cit., s. 37

⁴⁰ Ibidem

⁴¹ Ibidem

⁴² Ibidem, s. 38

przeszkód na drodze do jej tworzenia a tym samym przypuszczenie, że taka struktura ma raczej charakter teoretyczny i spekulatywny.

Na koniec warto odnotować jeszcze jedno ustalenie autorów tego raportu: nie stwierdzili oni ani jednego przypadku, żeby grupa terrorystyczna operująca także w sferze przestępczości zorganizowanej – czy to poprzez przejęcie metod działania czy powiązań organizacyjnych – wchodziła w konflikt z grupą przestępczą. Autorzy zastrzegają jednak, że kwestia ta wymaga dalszych badań szczególnie w warunkach więzień w Europie i Ameryce. Generalnie jednak ani źródła archiwalne, ani współczesne dane nie potwierdzają przypuszczenia, iż pomiędzy tymi grupami może dochodzić do walki o teren. Mimo to autorzy są zdania, że także kategoria konfliktu (konkurencji) powinna być uwzględniana w analizie interakcji między terroryzmem a przestępczością zorganizowaną.⁴³

Obraz problemu w świetle studium Parlamentu Europejskiego

W roku 2012 Parlament Europejski opublikował zleczone przez siebie studium nt. związków pomiędzy grupami terrorystycznymi a zorganizowanymi grupami przestępczymi w UE.⁴⁴

Autorzy opracowania stwierdzili, że współczesne środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego stwarza warunki do powstania i rozwoju różnego rodzaju powiązań pomiędzy przestępczością zorganizowaną a terroryzmem. Choć wiele z takich powiązań wywodzi się spoza obszaru EU, to wywierają one jednak wpływ na poziom bezpieczeństwa w samej Unii.

Większość dostępnych wyników badań tego zagadnienia ma charakter historyczny, bazując na sytuacjach i przypadkach z mniej lub bardziej odległej przeszłości, a ponadto wiele z nich nie ma bezpośredniego odniesienia do rzeczywistości w UE. Istniejące modele związku pomiędzy przestępczością zorganizowaną a terroryzmem oparte są na podejściu międzynarodowym i holistycznym, które nie jest w pełni relewantne w odniesieniu do tego, jak te związki tworzą się w warunkach unijnych. W efekcie ten związek jest przedstawiany jako złożone zjawisko, które występuje na trzech poziomach: operacyjnym, koncepcyjnym i ewolucyjnym. Związki operacyjne są szczególnie relewantne dla UE.⁴⁵

Jeżeli jednak związek nie jest rozumiany w sposób metodyczny a zarazem uwzględniający specyfikę danego regionu, grozi to niebezpieczeństwem wtłoczenia działalności obu typów grup (tj. zorganizowanej przestępczości oraz terrorystycznych) do „jednego worka”, z pominięciem specyfiki każdej z nich. Uwzględnienie specyfiki związku, który powstał i rozwinął się na gruncie UE, pozwala na wyodrębnienie dwóch zestawów związków: pomiędzy grupami oraz pomiędzy aktywnością.⁴⁶

Powiązanie pomiędzy przestępczością zorganizowaną a bojownikami islamskimi traktowane jest ze wzrastającą uwagą jako zagrożenie dla państw członkowskich UE. Ich zdolności operacyjne są zróżnicowane w zależności od tego, czy te powiązania występują w obrębie UE, w poszczególnych krajach

⁴³ Ibidem

⁴⁴ European Parliament, *Europe's Crime-Terror Nexus: Links between terrorist and organised crime groups in the European Union*. Bruksela 2012, PE 462.503

⁴⁵ Ibidem, s. 16

⁴⁶ Ibidem

na jej peryferiach czy poza Unią. Te typy związków stwarzają zagrożenie dla państw członkowskich w sensie potencjalnych ataków na terytorium UE albo wzrostu poziomu przestępczości wśród społeczności lokalnych.⁴⁷

W obrębie UE można znaleźć szereg dowodów na to, co agencje wywiadu i organy ścigania określają mianem „małżeństwa z rozsądku” między zorganizowanymi grupami przestępczymi (ZGP) a grupami terrorystycznymi. Tego typu alianse występujące na obszarze Bałkanów i na pobliskich peryferiach UE napędzają przemyt narkotyków i ludzi. Jednak największe zagrożenie, jakie stwarza obecność ZGP pochodzenia kaukaskiego w Europie, wynika stąd, że członkowie tych grup znani są z tego, że nie mają skrupułów odnośnie zawierania porozumień i przymierzy z kimkolwiek; nie znają też ograniczeń odnośnie zakresu prowadzonej działalności.

Grupy bojowników islamskich wykorzystują przestępcze sieci w całej Europie celem uzyskania wsparcia logistycznego. Odłam Al Kaidy z islamskiego Magrebu czynnie uczestniczy w handlu heroiną przez zachodnią Afrykę do Europy poprzez zapewnienie bezpieczeństwa, co zagraża państwu członkowskim UE w sensie aktywności przestępczej i stwarza zagrożenie atakami terrorystycznymi.

Należy także zwrócić uwagę na Grecję, która z racji swojego położenia geograficznego jako kraj tranzytowy pomiędzy Turcją a Bałkanami staje się coraz ważniejsza dla ZGP i stwarza okazję dla konwergencji pomiędzy nimi a grupami terrorystycznymi.

Choć brak jest twardych dowodów na istnienie konwergencji pomiędzy „samotnymi wilkami” a ZGP, to ocena ewolucji takich terrorystów wskazuje na to, że wykazują oni pewien stopień elastyczności w podejściu do wykonania swoich zadań i tendencję do współpracy z szerokim zakresem grup. Terrorysty z kręgu bojowników islamskich stają się coraz częściej zaangażowani w działalność przestępczą (kryminalną) celem zapewnienia sobie źródeł finansowania oraz wsparcia logistycznego.⁴⁸

Zaobserwowano także, że afrykańskie i pakistańskie komórki terrorystyczne coraz częściej angażują się w działalność przestępczą celem finansowania aktywności terrorystycznej. Inne zewnętrzne (pozaeuropejskie) grupy terrorystyczne stwarzają podwójne zagrożenie: Europejczycy stają się ofiarami przeprowadzanych przez nich porwań dla okupu oraz wykorzystują Europę dla swoich operacji handlu narkotykami.⁴⁹

Mimo historycznych dowodów na istnienie kryminalno-terrorystycznych hybryd w Europie, stabilny system polityczny oraz sytuacja społeczno-ekonomiczna w państwach członkowskich spowodowały, że tego typu grupy obecnie nie występują na Starym Kontynencie. Z drugiej strony, są przypadki, w których hybrydy kryminalno-terrorystyczne zachowują swój ideologiczny program dla dalszego zapewnienia sobie poparcia społecznego mimo stwierdzonej zmiany ukierunkowania ich działalności na ZGP.⁵⁰

Autorzy opracowania formułują szereg istotnych zaleceń pod adresem różnych organów UE. Na wstępie zwracają uwagę na brak ekspertów w tej wąskiej i wysoce specjalistycznej dziedzinie. Stąd potrzeba prowadzenia szkoleń zarówno

⁴⁷ Ibidem, s. 11

⁴⁸ Ibidem

⁴⁹ Ibidem, s. 12

⁵⁰ Ibidem

dla funkcjonariuszy organów ścigania, jak i agentów służb antyterrorystycznych w celu nabycia umiejętności identyfikacji i oceny istniejących i dopiero powstających powiązań pomiędzy przestępczością zorganizowaną a terroryzmem.⁵¹

W związku z tym postulują powołanie wspólnej jednostki zadaniowej (*joint task force*) zarówno na poziomie unijnym, jak i krajowym, przeznaczonej do stałego monitorowania tendencji i rozwoju w sferze konwergencji grup przestępczych i terrorystycznych oraz udostępniania tych informacji właściwym organom państw członkowskich. Parlament Europejski powinien zapewnić, aby obowiązek monitorowania zastał powierzony Europolowi.⁵²

Z uwagi na stałe wyzwania, jakie rozszerzenie UE stwarza dla kontroli granicznej autorzy opracowania zalecają stworzenie podstaw dla ściślejszej i skuteczniejszej współpracy obejmującej wszystkie krajowe organy kontroli granicznej. W UE istnieje świadomość wyzwań, jakie jej rozszerzenie niesie ze sobą w zakresie przestępczości zorganizowanej. W szczególności zwraca się uwagę na działalność radykalnych grup islamskich w południowym Kaukazie (jak np. Islamski Ruch Uzbekistanu), które stworzyły sobie bazę poparcia społecznego w Europie Wschodniej; w stosunku do nich konieczna będzie ściślejsza koordynacja działań na płaszczyźnie europejskiej i międzynarodowej. Autorzy opracowania są zdania, że to FRONTEX powinien otrzymać zadanie koordynowania wszelkich działań w tym zakresie.⁵³

Do tej pory większość działań podejmowanych przez organy państw członkowskich koncentruje się jedynie na ściganiu finansowania terroryzmu. Dlatego autorzy opracowania słusznie zalecają, aby organy ścigania rozszerzyły zakres pola widzenia w celu dostrzeżenia także innego rodzaju powiązań poza dość oczywistym związkiem o charakterze przestępczym. W działalności większości państw członkowskich widoczne jest podejście oparte na fragmentacji obrazu ZGP i grup terrorystycznych. Charakterystyczne dla tego podejścia jest stwierdzenie, iż organy krajowe dostrzegają wprawdzie, że grupy terrorystyczne wykorzystują działania czysto kryminalne do swoich celów, jak np. wymuszenia, haracze, pranie pieniędzy, ale takie zachowania są kwalifikowane nie jako element działalności terrorystycznej, lecz pospolite przestępstwa. Negatywnym skutkiem takiego podejścia jest ryzyko przeoczenia – zarówno przez agentów antyterrorystycznych, jak i funkcjonariuszy organów ścigania – pozornie drobnego przestępcy, który jednak w rzeczywistości ma klucz do komórki terrorystycznej.⁵⁴

Koncentrowanie się niemal wyłącznie na grupach islamskich niewątpliwie zawęża pole widzenia i zmniejsza możliwość skutecznego wykrycia pełnego spektrum powiązań pomiędzy terroryzmem a przestępczością zorganizowaną. Z uwagi na istotę tego związku oraz na fakt, że dotyka on UE zarówno gdy rozwija się w obrębie państw członkowskich, jak i na peryferiach Unii, jakkolwiek strategia nakierowana na wykrycie tych powiązań musi obejmować pełny zakres aparatu ścigania państwa, włącznie z organami bezpieczeństwa, służbami specjalnymi, agencjami wywiadu, wyspecjalizowanymi jednostkami wojskowymi a nawet służbą

⁵¹ Ibidem

⁵² Ibidem

⁵³ Ibidem

⁵⁴ Ibidem, s. 13

dyplomatyczną. Istotnym elementem tego systemu jest także udział w nim prywatnego sektora.⁵⁵

Kluczowym elementem zwalczania powiązań pomiędzy terroryzmem i przestępczością zorganizowaną jest dzielenie się danymi wywiadowczymi przez agencje państw członkowskich. Na poziomie operacyjnym rządy tych krajów muszą zapewnić, aby organy odpowiedzialne zarówno za zwalczanie przestępczości kryminalnej, jak i terroryzmu kontaktowały się bezpośrednio w celu identyfikacji monitorowania stwierdzonych powiązań pomiędzy grupami terrorystycznymi i ZGP.⁵⁶

Trudno nie zgodzić się z autorami opracowania, którzy podkreślają, że zaprzeczanie powiązaniom pomiędzy tymi dwoma typami aktywności antyspołecznej i antypaństwowej albo ignorowanie ich podważa skuteczność walki zarówno z terroryzmem, jak i przestępczością kryminalną.

Obraz problemu w świetle danych Europolu

Nieco odmienny obraz zjawiska będącego przedmiotem niniejszego opracowania wyłania się z raportów przygotowanych i udostępnionych przez Europol. Ta różnica wynika przede wszystkim z nieco innej metodologii opartej na twardych dowodach w postaci liczb, z pominięciem rozważań teoretyczno-spekulatywnych i postulatycznych.

Raport z 2015 r. otwiera stwierdzenie, iż „związek pomiędzy przestępczością a terroryzmem w UE pozostaje zjawiskiem ograniczonym”.⁵⁷ Sprawcy powiązani z terroryzmem i przestępczością zorganizowaną zaangażowani są w terroryzm o podłożu religijnym, mniejszość bierze udział w ruchach separatystycznych. Najliczniejszą grupę wśród sprawców zajmujących się zarówno przestępczością zorganizowaną, jak i terroryzmem, stanowią obcy bojownicy (*foreign fighters*).

Zidentyfikowane powiązania pozwoliły ujawnić szereg możliwych źródeł i kanałów finansowania grup terrorystycznych. Wielu potencjalnych terrorystów jest podejrzewanych o pranie pieniędzy i zorganizowane przestępstwa gospodarcze. Pewne miejsca stwarzają okazję dla członków grup terrorystycznych i ZGP, aby się spotykać i nawiązywać przymierze; są to: społeczności osadzonych w zakładach karnych, społeczności imigrantów oraz społeczności internetowe. Jednak w dalszym ciągu niezmienny pozostaje fakt, że leżąca u podstaw działania w ramach przestępczości zorganizowanej oraz terroryzmu motywacja jest rozbieżna.⁵⁸

Raport kończy równie mocna i nieco zaskakująca konstatacja: brak jest niezbitych dowodów na to, że grupy terrorystyczne w sposób stały opierają się na ZGP albo współpracują z nimi celem uzyskania wsparcia dla swojej bezprawnej działalności.⁵⁹

Raport ujawnia, że 29% sprawców miała powiązania z terroryzmem a równocześnie zorganizowana przestępczością przeciwko mieniu. Większość stanowili obcy bojownicy, których część dopuściła się poważnych przestępstw

⁵⁵ Ibidem

⁵⁶ Ibidem

⁵⁷ Europol, *The nexus between organised crime and terrorism in the EU*, 08.07.2015, dok. Rady UE 10689/15 Annex, s. 2

⁵⁸ Ibidem

⁵⁹ Ibidem

takich, jak rozboje i wymuszenia. Oznacza to, że niektórzy obcy bojownicy mogą finansować swoją działalność terrorystyczną dzięki zorganizowanym przestępstwom przeciwko mieniu popełnianym na terytorium państw członkowskich UE.⁶⁰

Jedynie 12% sprawców było zamieszanych w działalność związaną z bronią palną. Ten stosunkowo niski odsetek można wyjaśnić tym, że broń stała się priorytetem w UE dopiero od niedawna.⁶¹ Grupa ta jest zdominowana przez obcych bojowników oraz dżihadystów wywodzących się z rejonu północnego Kaukazu. Europol przyznaje, że wykrycie i udowodnienie powiązań terrorystów z przestępczością zorganizowaną napotyka na spore trudności. W niektórych przypadkach udało się ustalić, że pośrednicy są członkami ZGP albo dostawcami dla ZGP. Można więc wyciągnąć wniosek, że terroryści są w stanie kupować broń od pośredników ZGP. Z drugiej strony, możliwość zaopatrywania się w broń na rynku internetowym ułatwia unikanie konieczności współpracy z ZGP.⁶²

Handel narkotykami zapewnia stałe źródło dochodu dla grup terrorystycznych, ja dowodzi tego w ostatnich latach działalność FARC w Kolumbii. W większości przypadków Europol ustalił, że obcy bojownicy biorą udział w handlu narkotykami w roli kurierów. Kontrola nad kanałami przemytu migrantów albo nad rejonami, które są strategicznie kluczowe dla wytwarzania lub handlu narkotykami, może ułatwiać grupom terrorystycznym zaangażowanie w ten obszar przestępczości.⁶³

Europol potwierdził, że nadal w praktyce funkcjonuje „przestępstwo jako usługa”. W tym ujęciu ZGP wynajmuje *know-how*, doświadczenie lub usługi poszczególnych osób w oparciu o umowy zawierane *ad hoc*. Ten sam mechanizm może działać w odniesieniu do grup terrorystycznych. Okazje do nawiązywania kontaktów poprzez pośredników oferujących specjalistyczne usługi obejmują: podrabianie dokumentów tożsamości, bankowość w systemie *hawala*, wyrafinowane metody prania pieniędzy, pośrednictwo w procederze korupcji oraz przenikanie do legalnych firm. Te przykłady wskazują, że dzięki korzystaniu z tych samych ekspertów, narzędzi i usług ZGP i grupy terrorystyczne wykazują konwergencję, która może jednak nie przybierać formy bezpośredniej współpracy.⁶⁴

Prowadzona przez Europol analiza sytuacji i losów obcych bojowników odpowiedzialnych za ataki w UE wykazała istotne podobieństwa dotyczące przebytej przez nich drogi prowadzącej do radykalizacji. Wielu z nich było wcześniej skazanych za zorganizowane przestępstwa przeciwko mieniu na kry pozbawienia wolności. To właśnie pobyt w więzieniu spowodował, że się zradykalizowali. Jest to główny punkt związku, kiedy to członkowie ZGP mają okazję spotkać członków grup terrorystycznych, nawiązać z nimi bezpośredni kontakt i tworzyć przymierze. Inną okazję stwarza społeczność imigrantów w krajach członkowskich UE.⁶⁵

⁶⁰ Ibidem, s. 4

⁶¹ M. Plachta, *European Parliament and Council Have Reached Agreement on the New Firearms Directive* (w:) „International Enforcement Law Reporter”. 2017, t. 33, s. 37-40

⁶² Europol, *The nexus*, op. cit., s. 4

⁶³ Ibidem, s. 5

⁶⁴ Ibidem

⁶⁵ Ibidem

Europol potwierdził, że „szlak bałkański” jest ściśle kontrolowany przez ZGP i wszelka działalność na nim stwarza okazję do konwergencji. Biorąc pod uwagę czynniki geograficzne, wydaje się, że konwergencja między przestępczością zorganizowaną a terroryzmem jest bardziej prawdopodobna na granicach pomiędzy relatywnie stabilnym regionem UE a mniej stabilnymi państwami w obrębie Morza Śródziemnego.⁶⁶

Raport Europolu zwraca jednak uwagę negatywną stronę konwergencji: oprócz wzajemnych korzyści podejmowanie współpracy z innym partnerem może zwiększać ryzyko wykrycia, infiltracji czy ujawnienia. Dlatego używanie internetu oraz własnych mechanizmów prania pieniędzy pozwala na niezależne działanie grup terrorystycznych i ZGP. Portale społecznościowe w sieci są intensywnie wykorzystywane przez grupy terrorystyczne dla szerzenia propagandy oraz rekrutacji. Stosowanie kodowanych programów i wiadomości umożliwia dzielenie się specjalistyczną wiedzą, wskazówkami i transferami pieniędzy, co ogranicza zależność terrorystów od usług świadczonych w tym zakresie przez ZGP.⁶⁷

Konkluzja raportu Europolu z 2015 r. była więc taka, że grupy terrorystyczne i ZGP opanowały sztukę adaptacji do zmieniających się okoliczności, takich jak aktywność organów ścigania czy odmienne warunki zewnętrzne. Efektem takiej strategii jest oportunistyczne podejście do własnej organizacji, podejmowanych działań i stosowanych metod. Europol przyjął więc, że relacje pomiędzy grupami terrorystycznymi i ZGP mają charakter zmienny.⁶⁸

Natomiast w raporcie udostępnionym w listopadzie 2016 r. Europol podaje, że znacząca liczba sprawców (816 – stan na lipiec 2016) była podejrzewana zarówno o przestępstwa terrorystyczne, jak i poważne przestępstwa pospolite (kryminalne) o charakterze zorganizowanym. W pierwszym półroczu 2016 r., dwietrzecie tej grupy stanowili obcy bojownicy. Średnia wieku wynosiła 33 lata; 90% stanowili mężczyźni posiadający obywatelstwo któregoś państwa członkowskiego UE (z reguły Belgii, Francji, Wielkiej Brytanii i Holandii). Większość z nich była urodzona w Belgii; w następnej kolejności Iraku i Syrii.⁶⁹

Interesujące spostrzeżenie dotyczy tego, że niemal wszyscy z tych osób byli najpierw zamieszanie w poważne przestępstwa kryminalne lub o charakterze zorganizowanym a dopiero później w przestępstwa o charakterze terrorystycznym. Oznacza to, że sprawcy przestępstw kryminalnych, którzy obracają się w środowisku przestępczym są bardziej podatni na uleganie radykalizacji o podłożu terrorystycznym.⁷⁰ Z reguły nie pełnią oni znaczących funkcji ani nie zajmują kierowniczych stanowisk w strukturach przestępczych. Jednak ich udział w przestępczości poważnej lub zorganizowanej daje im kontakty, dostęp do broni, środków finansowych i środków transportu. Ponadto ich aktywność przestępcza pokazuje ich gotowość podejmowania zachowań bezprawnych oraz wskazuje na niższy poziom moralny, który pozwala im na dokonywanie czynów z użyciem przemocy w kontekście ich działalności terrorystycznej. Jest to istotne z tego względu, że grupy terrorystyczne czasami uciekają się

⁶⁶ Ibidem, s. 6

⁶⁷ Ibidem

⁶⁸ Ibidem, s. 7

⁶⁹ Europol, *Changes in Modus Operandi of Islamic State (IS) revisited*, Haga, listopad 2016, s. 13

⁷⁰ Ibidem, s. 14

do przestępstw pospolitych celem pozyskania środków na finansowanie swojej działalności „statutowej”.

Z raportu Europolu w 2016 r. wynika, że sprawcy notowani zarówno za przestępstwa terrorystyczne, jak i kryminalne, którzy zajmują się handlem narkotykami oraz dokonują zorganizowanych przestępstw przeciwko mieniu w celu osiągnięcia dla siebie korzyści majątkowej często robią to jedynie *ad hoc* a ich aktywność na tym polu ma charakter czasowy. Z kolei terroryści, którzy wykorzystują swoją przeszłość kryminalną celem zapewnienia dla grupy istotnego wsparcia finansowego albo usług finansowych, jak np. prania pieniędzy, polegają na sprawdzonych i zaufanych partnerach.⁷¹

Z uwagi na to, że część sprawców przestępstw związanych z terroryzmem została wychowana i obracała się w środowisku przestępczym, można założyć, że utrzymują oni kontakty ze swoim środowiskiem także po radykalizacji. Wprawdzie większość związków pomiędzy osobami zaangażowanymi w działalność terrorystyczną i kryminalną ma charakter pragmatyczny, *ad hoc* i krótkoterminowych, to jednak zdarzają się także trwałe związki ze względu na strategiczne położenie tych osób na styku zradykalizowanych terrorystów z indywidualnymi przestępczymi grupami przestępczymi i sieciami.

W konkluzji swojego raportu z 2016 r. Europol przyjmuje, że kontakty pomiędzy terrorystami a przestępcami mają charakter pragmatyczny i oportunistyczny i są nawiązywane jedynie dla określonych, konkretnych celów. Europol odnotował tendencję wzrostową w tym obszarze.⁷² W dobrze pojętym interesie obu zainteresowanych stron leży ograniczanie wzajemnych kontaktów do minimum oraz ich zrywaniem niezwłocznie po zakończeniu transakcji, aby uniknąć uwagi organów ścigania oraz agencji wywiadu i bezpieczeństwa.

Perspektywa globalna: ONZ

Niezależnie od tego, że Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) oraz jej wyspecjalizowane organy podejmowały problem terroryzmu – w różnych jego odstonach, przejawach i postaciach – oraz przestępczości zorganizowanej (również tej o charakterze międzynarodowym) to przedmiotem obrad stała się także kwestia związków i zależności pomiędzy tymi zjawiskami. W dniu 19 grudnia 2014 roku na forum Rady Bezpieczeństwa odbyła się debata poświęcona terroryzmowi i przestępczości wykraczającej poza granice państwa. Zakończyła się ona przyjęciem rezolucji 2195 (2014).⁷³

Wyraża ona zaniepokojenie doniesieniami o tym, że w niektórych rejonach terroryści korzystają z międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, a konkretnie z takich jej przejawów, jak: handel bronią, ludźmi, narkotykami i przedmiotami zabytkowymi a także nielegalny handel bogactwami naturalnymi (w tym złotem, innymi cennymi kruszcami i kamieniami), minerałami, dzikimi zwierzętami i ropą jak również porwania dla okupu i inne przestępstwa (w tym wymuszenia haraczy oraz napady na banki). Szczególne zaniepokojenie wywołuje to, że grupy terrorystyczne korzystające z międzynarodowej przestępczości zorganizowanej przyczyniają się do podważania państw

⁷¹ Ibidem

⁷² Ibidem

⁷³ Resolution 2195 (2014) Adopted by the Security Council at its 7351st meeting, on 19 December 2014, S/RES/2195 (2014)

dotkniętych tym zjawiskiem poprzez negatywne oddziaływanie na ich bezpieczeństwo, stabilność, praworządność, rozwój społeczny i ekonomiczny.

Rada Bezpieczeństwa podkreśliła, że skumulowany efekt terroryzmu, radykalnego ekstremizmu i międzynarodowej przestępczości zorganizowanej jest odczuwalny w regionach objętych konfliktami (np. w Afryce) poprzez ich nasilenie oraz utrudnienie ich zażegnania. Dlatego Rada wyraziła swój priorytet, którym powinno być ratyfikowanie, przystąpienie lub pełne wprowadzenie w życie odpowiednich konwencji międzynarodowych takich, jak: Jednolita Konwencja o Środkach Odurzających z 1961 r. zmieniona Protokołem z 1972 r., Konwencja o Substancjach Psychotropowych z 1971 r., Konwencja ONZ o zwalczaniu nielegalnego handlu narkotykami i substancjami psychotropowymi z 1988 r., Konwencja ONZ o zwalczaniu międzynarodowej przestępczości zorganizowanej z 2000 r. wraz z trzema protokołami do niej, Konwencja ONZ przeciwko korupcji z 2003 r. oraz konwencje i protokoły międzynarodowe o zwalczaniu terroryzmu.

W tej rezolucji Rada Bezpieczeństwa wezwała właściwe agendy ONZ do udzielenia pomocy państwom członkowskim w budowaniu ich zdolności do przeciwdziałania, zapobiegania, ścigania i karania czynów terrorystycznych. Rada przypomniała o potrzebie zwalczania zagrożeń dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego wywoływanych przez działalność terrorystyczną. W tym kontekście zachęciła państwa członkowskie do usprawnienia współpracy ze szczególnym naciskiem na wprowadzenie w życie istniejących instrumentów prawnych, wzmocnienie kontroli granicznej i zwalczanie finansowania terroryzmu.

Rezolucja kładzie nacisk na konieczność wzmocnienia współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej na bazie wspólnej odpowiedzialności za zwalczanie globalnego problemu narkotykowego i innych nielegalnych zjawisk. Rada zachęca państwa członkowskie i właściwe organizacje do wzmocnienia współpracy i wypracowania strategii nakierowanych na zapobieganie czerpaniu przez terrorystów korzyści z międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, budowaniu zdolności do zabezpieczania ich granic przed tym zjawiskiem, ściganiu i karaniu terrorystów oraz międzynarodowych przestępców zorganizowanych współdziałających z tymi pierwszymi. Taka współpraca powinna być realizowana przez wzmocnienie krajowych, regionalnych i globalnych systemów zbierania, analizy i wymiany informacji, włącznie z danymi będącymi w posiadaniu organów ścigania i agencji wywiadu.

Rezolucja zachęca do wymiany informacji w obrębie systemu ONZ pomiędzy Specjalnymi Przedstawicielami Sekretarza Generalnego, Departamentu Operacji Pokojowych, Departamentu Spraw Politycznych, Dyrekcji Wykonawczej ds. Zwalczania Terroryzmu, Grupy Zadaniowej ds. Zwalczania Terroryzmu, aby umożliwić całościowe i integralne podejście do zwalczania międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, terroryzmu i radykalnego ekstremizmu, który może sprzyjać terroryzmowi.

Rezolucja 2195 zobowiązała Sekretarza Generalnego do przedstawienia jej sprawozdania na temat działań podjętych przez agendy ONZ w wykonaniu tej rezolucji oraz do sformułowania zaleceń dotyczących konkretnych kroków i środków dla przyjscia państwom członkowskim z pomocą w tej dziedzinie.

Realizując zlecone mu zadanie Sekretarz Generalny skierował do Rady Bezpieczeństwa swoje sprawozdanie w maju 2015 r.⁷⁴

Raport rozpoczyna konstatacja, iż terroryzm i międzynarodowa przestępczość zorganizowana to dwa różne zjawiska o różnych sposobach działania i celach; w konsekwencji są one przedmiotem odmiennych międzynarodowych ram prawnych. Mimo tych różnic przez ostatnie 15 lat Zgromadzenie Ogólne ONZ i Rada Bezpieczeństwa podejmowały próby wyjaśnienia interakcji pomiędzy terrorystami a międzynarodowymi zorganizowanymi grupami przestępczymi z uwagi na to, że te interakcje coraz bardziej odbijają się na międzynarodowym pokoju i bezpieczeństwie.

Druga część raportu poświęcona jest związkowi pomiędzy terroryzmem a międzynarodową przestępczością zorganizowaną. Na wstępie Sekretarz Generalny podejmuje próbę wyjaśnienia istoty tych związków. Zauważa, że z teoretycznego punktu widzenia grupy terrorystyczne i międzynarodowe zorganizowane grupy przestępcze stanowią odrębne byty. Grupy terrorystyczne celowo i z premedytacją podważają władzę państwa i dążą do zmian politycznych poprzez stosowanie środków przemocy, kierując się przy tym wieloma pobudkami, włącznie z ideologicznymi. Spektakularne ataki wraz z przemocą seksualną i przemocą skierowaną przeciwko mniejszościom są przeprowadzane w celu zdobycia uwagi mediów międzynarodowych. Relacjonowanie takich czynów przyczynia się także do większego naboru nowych członków tych grup. Ponadto terroryści mają nadzieję na to, że szeroki zakres relacji wywoła pożądany efekt propagandowy w postaci np. wzrostu grona cichych zwolenników. Pieniądze są traktowane raczej nie jako cel, lecz instrument do dalszego kontynuowania ich działalności.⁷⁵

W przeciwieństwie do tego obrazu grupy zaangażowane w międzynarodową działalność przestępczą z reguły dokonują niejawnych operacji w celu uniknięcia uwagi organów ścigania państwa i mediów. Zamiast zmierzać w kierunku zmian politycznych te grupy przestępcze wykorzystują *status quo* dla osiągnięcia własnych korzyści majątkowych. Zakłócenia w prawidłowym funkcjonowaniu organów państwa są zamierzone i mają stworzyć, rozszerzyć lub utrzymać warunki, które sprzyjają ich działalności.⁷⁶

Sekretarz Generalny przyznaje jednak, że w praktyce to rozróżnienie opisane wyżej nie zawsze jest oczywiste i łatwe do uchwycenia. Raport zawiera wiele przykładów działalności zarówno grup terrorystycznych, jak zorganizowanych grup przestępczych. Z przedstawionego obrazu wynika, że niektóre grupy terrorystyczne są nie tylko powiązane, ale nawet głęboko zaangażowane w działalność międzynarodowej przestępczości zorganizowanej. Oba typy grup odgrywają rolę w podtrzymywaniu poczucia destabilizacji, co z kolei stwarza żyzny grunt dla wspierania ich działalności. Międzynarodowe zorganizowane grupy przestępcze mogą dostarczać funduszy, broni i innych środków dla grup terrorystycznych potrzebnych do kontynuowania ich działalności.

W ostatnich latach odnotowano związki pomiędzy tymi dwoma typami grup, choć istota, zakres i siła tych powiązań stanowi przedmiot rozważań zarówno

⁷⁴ *Report of the Secretary-General on the threat of terrorists benefiting from transnational organized crime*, 21.05.2015, Security Council doc. S/2015/366

⁷⁵ *Ibidem*, s. 2

⁷⁶ *Ibidem*

wśród teoretyków (naukowców), jak i praktyków. Z uwagi na to, że zarówno terroryzm, jak i międzynarodowa przestępczość zorganizowana podlegają – każde z osobna – ciągłej transformacji, dużym wyzwaniem jest formułowanie jakichkolwiek zgeneralizowanych twierdzeń dotyczących tego, jak te dwa zjawiska wzajemnie oddziałują na siebie, a zwłaszcza czy mamy do czynienia z efektem wzajemnego wzmocnienia się, bez odwoływania się do konkretnych przypadków. Sekretarz Generalny stoi na stanowisku, że z tych powodów kwestia związków wskazuje na wzrastające zagrożenia dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.⁷⁷

Z uwagi na złożony i wielowymiarowy charakter interakcji pomiędzy grupami terrorystycznymi a międzynarodowymi zorganizowanymi grupami przestępczymi raport Sekretarza Generalnego ogranicza się jedynie do jednego aspektu: jak terroryści wykorzystują przestępczość zorganizowaną do swoich celów. Przede wszystkim zauważa on, że niektóre grupy terrorystyczne pobierają opłaty („myto”) za bezpieczne przemieszczanie się handlarzy i przemytników. Przykładowo grupy przestępcze działające w rejonie Sahelu uiszczają daninę Al-Kaidzie z odłamu Islamskiego Magrebu za to, że bez przeszkód mogą transportować towary z Afryki Zachodniej w region Morza Śródziemnego.⁷⁸

Ponadto niektóre grupy terrorystyczne pracują wspólnie z międzynarodowymi zorganizowanymi grupami przestępczymi dla uzyskania know-how np. w dziedzinie prania pieniędzy albo wsparcia operacyjnego czy logistycznego, jak np. dostęp do szlaków przemytniczych czy fałszowanie dokumentów w celu ściągnięcia obcych bojowników. Przykładowo tzw. państwo islamskie (ISIS) na terenie Iraku i Syrii tworzy rozbudowane siatki w celu eksportu nielegalnie wydobytej ropy naftowej wykorzystując cysterny, których właścicielami i kierowcami są głównie prywatni pośrednicy.⁷⁹

Po trzecie, niektóre grupy terrorystyczne angażują się bezpośrednio (wprost) w zorganizowaną przestępczość. Przykładem jest Islamski Ruch Uzbekistanu, który jest bezpośrednio zaangażowany w handel narkotyki celem finansowania swojej działalności. Innym przykładem jest Grupa Aby Sayyaf, której odłamowe komórki kierują się nie tyle ideologią, ile raczej chęcią uzyskania korzyści finansowych.⁸⁰

W raporcie poświęcono osobną część kwestii konsekwencji politycznych i strategicznych powiązań obu typów grup. Grupy terrorystyczne wykorzystujące przestępczość zorganizowaną stają się coraz lepiej finansowane a dzięki temu zyskują większe możliwości przetrwania i zdolność do prowadzenia działalności. To z kolei wzmocnia ich pozycję jako zagrożenie bezpośrednio dla suwerenności państw, m.in. poprzez prowadzenie operacji militarnych i kontrolowanie terytorium i populacji na obszarach międzynarodowych. Obecnie takie grupy jak np. ISIS zmieniły obraz globalnego terroryzmu w sposób fundamentalny.⁸¹ Poprzez powiązania z międzynarodowymi grupami przestępczymi albo poprzez włączanie się samemu w zorganizowaną działalność przestępczą ISIS pozyskuje środki potrzebne do pozyskiwania lub kontrolowania terytorium i populacji. W szczytowym

⁷⁷ Ibidem, s. 3

⁷⁸ Ibidem

⁷⁹ Zob. dok. UN, S/2014/815

⁸⁰ Zob. dok. UN, S/2014/770

⁸¹ Ibidem, s. 9

okresie swojego istnienia ISIS opanowało milionowa metropolię Mosul, miało do swojej dyspozycji co najmniej 31 tys. bojowników, a jego struktury administracyjne pozwalały na sprawowanie władzy, stanowiąc wyzwanie a zarazem rywalizacją dla rządów Iraku i Syrii.

Terrorystyci wykorzystujący międzynarodową przestępczość zorganizowaną mogą także podważać legitymizację państwa do sprawowania pełnej władzy niekoniecznie w sposób tak spektakularny, jak w przypadku ISIS i Boko Haram, lecz proces ten może być wolniejszy, ale i tak w ostateczności będzie wywoływał negatywne konsekwencje dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Korzyści z przestępczości są często wykorzystywane do korumpowania funkcjonariuszy publicznych, co osłabia rządy prawa i skuteczność organów ścigania a tym samym ułatwia dalszą działalność przestępczą. Tworzy się w ten sposób błędne koło bezkarności.⁸²

Ograniczona lub osłabiona władza państwa ośmiela zarówno terrorystów, jak i przestępców kryminalnych do sięgania i kontrolowania kluczowych dziedzin, jak np. szlaki handlowe i przerzutowe, albo sektorów gospodarki celem prowadzenia swojej działalności. W niektórych przypadkach nielegalni uczestnicy tych działań zapewniają ochronę albo nawet korzyści gospodarcze czy społeczne dla populacji objętej kontrolą, co dalej podważa legitymacje państwa do sprawowania władzy i redukuje perspektywę praworządności.

W krajach rozwijających się niewielkie możliwości legalnego zatrudnienia mogą stać się jedną z przyczyn, dla których ludzie przyłączają się do organizacji terrorystycznych czy przestępczych, co jedynie utrzymuje stan niepewności i zagrożenia. Co więcej, w skali globalnej miliony ludzi mogą popaść w stan uzależnienia od szarej – albo wręcz nielegalnej – ekonomii, aby zaspokoić swoje podstawowe potrzeby a w konsekwencji wyrażać opór wobec wysiłków na rzecz walki z przestępczością.

Ostatnia część raportu zawiera dość obszerny katalog zaleceń Sekretarza Generalnego ONZ. Składa się on z dwóch części: pierwsza dotyczy wzmocnienia zdolności państw w dziedzinie politycznej, strategicznej, wywiadowczej, prawnej oraz wymiaru sprawiedliwości i aparatu ścigania (paragrafy 59 do 88), zaś druga określa strategiczne opcje dla ONZ w sferze wspierania państw członkowskich w radzeniu sobie z zagrożeniem płynącym od terrorystów wykorzystujących przestępczość zorganizowaną, włącznie z pomocą techniczną i logistyczną (paragrafy 89 do 94).

Sekretarz Generalny zwraca uwagę na to, że na płaszczyźnie politycznej i strategicznej rozwiązanie problemu wspomnianego zagrożenia musi uwzględniać wzmocnienie instytucji państwa, rządów prawa i ochrony praw człowieka. Zarówno przyjmowane, jak i wprowadzane w życie strategie oraz instrumenty muszą być zgodne z międzynarodowymi standardami w tej dziedzinie. Zdolność systemu do radzenia sobie, adaptacji i reakcji na wyzwania ze strony przestępczości zorganizowanej i terroryzmu, jak również do stawienia im oporu, może zostać wzmocniona przez przyjęcie i pełne wdrożenie szeregu środków: transparentność, mechanizmy antykorupcyjne, realna ochrona praw człowieka, nowelizacja ustawodawstwa umożliwiającego niezwłoczne reagowanie na nowe typy, formy i przejawy związków pomiędzy terrorystami i przestępcami kryminalnymi

⁸² Ibidem

(włącznie z nowymi technologiami w tej sferze), zapewnienie niezależności i sprawnego funkcjonowania sądownictwa, stworzenie krajowego systemu ochrony praw ofiar terroryzmu oraz zapewnienie autonomicznego finansowania agencji wywiadowczych.⁸³

Sekretarz Generalny zaleca całościowe (wszechstronne) podejście do zjawiska terroryzmu i przestępczości, bo tylko ono pomoże zmniejszyć atrakcyjność obu rodzajów działalności dla społeczeństwa. Państwa zmagające się z terroryzmem powinny zapewnić środki oraz opracować politykę strategiczną, która pozwoli na przewyższenie zależności jego obywateli od terrorystów, równocześnie stwarzając warunki do rozwoju społecznego i gospodarczego. Wymaga to umocnienia pozycji jednostek i społeczności lokalnych w sferze politycznej, ekonomicznej i prawnej. Edukacja, rozwój, poczucie włączenia w sensie politycznym i społecznym, przestępczość i terroryzm – te wszystkie zjawiska są wzajemnie połączone.⁸⁴

Sekretarz Generalny wielokrotnie podkreśla w swoim raporcie konieczność wzmocnienia współpracy międzynarodowej (globalnej) i regionalnej. W dziedzinie ustawodawstwa i wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych wyraża się to w zaleceniu ratyfikowania i wprowadzenia w życie międzynarodowych instrumentów prawnych.⁸⁵ Należą do nich: Jednolita Konwencja o Środkach Odurzających z 1961 r. zmieniona Protokołem z 1972 r., Konwencja o Substancjach Psychotropowych z 1971 r., Konwencja ONZ o zwalczaniu nielegalnego handlu narkotykami i substancjami psychotropowymi z 1988 r., Konwencja ONZ o zwalczaniu międzynarodowej przestępczości zorganizowanej z 2000 r. wraz z trzema Protokołami do niej, Konwencja ONZ przeciwko korupcji z 2003 r. oraz konwencje i 19 protokołów międzynarodowych o zwalczaniu terroryzmu.

Dodatkowymi kluczowymi komponentami wszelkiej wielowymiarowej i skutecznej strategii, której przedmiotem jest terroryzm i przestępczość zorganizowana, jest także ratyfikacja i wprowadzenie w życie traktatów dotyczących ochrony praw człowieka oraz konwencji o ochronie dziedzictwa kulturalnego w czasie konfliktów zbrojnych oraz konwencji o zwalczaniu nielegalnego handlu takimi przedmiotami.

Sekretarz Generalny zaleca współdziałanie między właściwymi organami ścigania oraz pomiędzy tymi organami a sądownictwem w celu przyspieszenia i podniesienia poziomu efektywności reagowania na zagrożenia, np. poprzez stosowanie wyników działań operacyjnych jako dowodów dopuszczonych w postępowaniu sądowym, w sprawach terroryzmu i międzynarodowej przestępczości zorganizowanej. Sekretarz Generalny proponuje rozważenie tworzenia wspólnych jednostek złożonych z funkcjonariuszy i przedstawicieli różnych służb, które działałyby w tych dwóch obszarach i które korzystałyby ze wsparcia ONZ. Pożyteczne byłoby także partnerstwo publiczno-prywatne dla zapewnienia skuteczniejszej reakcji na zagrożenia a także podejmowaniu działań prewencyjnych. Raport postuluje włączenie kobiet w szerszym zakresie

⁸³ Ibidem, s. 11

⁸⁴ Ibidem, s. 12

⁸⁵ Ibidem, s. 14

do przeciwdziałania terroryzmowi poprzez zwiększenie ich liczby w organach ścigania.⁸⁶

Współpraca na poziomie regionalnym odgrywa kluczową rolę dla wzmocnienia i usprawnienia organów ścigania i mechanizmów wywiadowczo-operacyjnych. Przy tej okazji Sekretarz generalny ponawia zalecenie ratyfikacji i pełnego wprowadzenia w życie przez państwa postanowień zawartych w Konwencji ONZ z 2000 roku o zwalczaniu międzynarodowej przestępczości zorganizowanej i trzech Protokołach do niej z tego względu, iż traktaty te mogą służyć jako podstawa do ułatwienia regionalnej wymiany danych operacyjnych dotyczących kwestii kryminalnych i finansowych.⁸⁷

Wśród tych regionalnych przedsięwzięć raport wymienia: Inicjatywa Zachodniego Brzegu Afryki, wspólny projekt Centrum ONZ ds. Terroryzmu i Dyrekcji Wykonawczej Komitetu Antyterrorystycznego polegający na utworzeniu mechanizmu koordynacyjnego ds. przeciwdziałania terroryzmowi i międzynarodowej przestępczości zorganizowanej w 6 krajach Sahelu, plan działania podjęty przez ECOWAS zmierzający do rozwiązania narastającego problemu handlu narkotykami w Afryce Zachodniej a także Policyjny System Informacyjny Afryki Zachodniej.

Istotną wagę Sekretarz Generalny przywiązuje do zrywania i niszczenia sieci powiązań kryminalnych poprzez tworzenie systemu zawierającego elementy zachęcania i zniechęcania społeczeństwa. W tym celu raport zaleca zwalczanie aktywności grup terrorystycznych w sposób całościowy i zintegrowany, zapobieganie ich ekspansji, ograniczaniu ich dostępu do broni i międzynarodowych zorganizowanych grup przestępczych. Jako przykłady podaje powołanie Afrykańskiej Organizacji współpracy Policyjnej oraz stworzenie „Afrykańskiego nakazu aresztowania” dla terrorystów. Raport wspomina także planowaną inicjatywę ONZ-owskiego Centrum ds. Terroryzmu wspólnie z Globalnym Forum Antyterrorystycznym w zakresie wzmocnienia bezpieczeństwa granic.⁸⁸

Sekretarz Generalny dostrzega także istotny aspekt wspólny dla zwalczania terroryzmu i przestępczości zorganizowanej w postaci finansowania takiej działalności i powiązaniem z tym procederem prania pieniędzy czyli legalizowania korzyści majątkowych pochodzących z tego typu działalności. Dlatego też zaleca, aby dla zapobiegania temu, by zyski z przestępczości zorganizowanej były wykorzystywane do finansowania terroryzmu, państwa powinny rozwijać silne ramy prawne, regulacyjne i nadzorcze, zgodnie ze standardami międzynarodowymi (np. zalecenia FATF). Powinny także rozwijać swoje możliwości w zakresie analizy danych i procedur ścigania, aby skutecznie przeciwdziałać wykrywaniu legalnych i nielegalnych źródeł finansowania terroryzmu, śledzić finansowanie terroryzmu w formalnych i nieformalnych systemach finansowych oraz zwalczać fizyczne i elektroniczne metody przesyłania funduszy. Szczególną uwagę należy zwrócić na nowe formy prania pieniędzy, nadużywanie organizacji non-profit do finansowania działalności terrorystycznej, stosowanie nowych technologii oraz transport waluty przez granice państw.⁸⁹

⁸⁶ Ibidem, s. 15

⁸⁷ Ibidem

⁸⁸ Ibidem

⁸⁹ Ibidem, s. 16

Także rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ przyjęta 12 lutego 2015 roku dotyczyła m.in. zagadnienia powiązań terroryzmu z przestępczością zorganizowaną.⁹⁰ W rezolucji 2199 (2015) – przyjętej na podstawie rozdziału VII Karty ONZ – Rada uznała potrzebę podjęcia działań mających na celu zwalczanie finansowania terroryzmu, indywidualnych terrorystów i organizacji terrorystycznych poprzez korzyści z przestępczości zorganizowanej, nielegalnego wytwarzania i handlu narkotykami i ich prekursorami chemicznymi. Rada zauważyła z niepokojem, że ISIS, ANF i inne organizacje terrorystyczne powiązane z Al-Kaidą czerpią dochody z rabunku i przemytu dzieł sztuki stanowiących dziedzictwo kulturalne Iraku i Syrii a uzyskane stąd środki finansowe są przeznaczane na wsparcie rekrutacji oraz wzmocnienie zdolności operacyjnych do przeprowadzania ataków i zamachów.

Do tego problemu odniósł się Sekretarz Generalny ONZ także w swoim raporcie przeznaczonym dla Rady Bezpieczeństwa ze stycznia 2016 roku. Raport stwierdza, że podobnie jak międzynarodowe zorganizowane grupy przestępcze także ISIS opera się na praniu pieniędzy oraz przemyśle technologii i rozwiązań technicznych w celu obejścia embargo.⁹¹ ISIS sprzedaje ropę i produkty rolne po zaniżonych cenach wykorzystując tradycyjne i sprawdzone szlaki przemysłowe z i do Iraku i Syrii. Kiedy te produkty docierają do krajów przeznaczenia, niezwykle trudno jest wyśledzić i udowodnić ich pochodzenie, zwłaszcza produkty ropopochodne. Konwoje dostarczają podstawowe środki żywnościowe dla ludności zaś kontrabanda jest ukrywana wśród nich, kiedy opuszczają one terytorium kontrolowane przez ISIS.

Sekretarz Generalny przyznaje wprawdzie w swoim raporcie, że choć terroryzm i międzynarodowa przestępczość zorganizowana stanowią odmienne zjawiska, to jednak zachęca państwa, aby w swoich wysiłkach na rzecz zwalczania finansowania terroryzmu nie opierały się wyłącznie na instrumentach prawnych (zwłaszcza traktatach międzynarodowych), których przedmiotem jest walka z samym terroryzmem. Powinny one korzystać także z innych stosownych instrumentów międzynarodowych, zwłaszcza Konwencji ONZ o zwalczaniu Międzynarodowej Przestępczości Zorganizowanej z 2000 r. wraz z trzema Protokołami oraz Konwencji ONZ o zwalczaniu korupcji z 2004 r.⁹²

Nawiązując do swojego raportu z 2015 roku, Sekretarz Generalny zaleca, aby w uzupełnieniu przedsięwzięć podejmowanych dotychczas przez agencje takie, jak Dyrekcja Wykonawcza Komitetu ds. Zwalczania Terroryzmu, INTERPOL, Centrum ONZ ds. Zwalczania Terroryzmu, UNESCO i Biuro ONZ ds. Narkotyków i Przestępczości, należy prowadzić dalsze badania i opracowania analityczne nt. powiązań pomiędzy terrorystyczną działalnością ISIS i międzynarodową przestępczością zorganizowaną.⁹³ W szczególności chodzi o wykrycie coraz

⁹⁰ Resolution 2199 (2015) Adopted by the Security Council at its 7379th meeting, on 12 February 2015, S/RES/2199 (2015)

⁹¹ *Report of the Secretary-General on the threat posed by ISIS (Da'esh) to international peace and security and the range of United Nations efforts in support of Member States in countering the threat*, 29.01.2016, S/2016/92, s. 6

⁹² Ibidem, s. 18. Sekretarz Generalny powtórzył to zalecenie w swoim nowszym raporcie z maja 2016 roku. Zob. *Report of the Secretary-General on the threat posed by ISIS (Da'esh) to international peace and security and the range of United Nations efforts in support of Member States in countering the threat*, 31.05.2016, S/2016/501, s. 14

⁹³ Ibidem, s. 22

bardziej skomplikowanych i trudnych do uchwycenia mechanizmów finansowania działalności ISIS przez międzynarodową przestępczość zorganizowaną. Właściwe jednostki polowe ONZ ulokowane na obszarach o głównych operacjach ISIS powinny zwiększyć wysiłki w celu wyjaśnienia nowych zagrożeń dla bezpieczeństwa i sposobu ich finansowania. Powinny też regularnie informować o swoich ustaleniach właściwe agencje ONZ ds. zwalczania terroryzmu.

Bez ostatniego rozdziału

Problematyka będąca przedmiotem niniejszego opracowania nie była jedynie tematem badań i opracowań w przeszłości, lecz stanowi zagadnienie bieżącego zainteresowania, zwłaszcza w Europie. Dowodem na poparcie tej tezy są prace podejmowane na tym polu przez Radę Europy, a konkretnie Komitet Ekspertów ds. Terroryzmu (CODEXTER) przy współpracy z Europejskim Komitetem Problematyki Przestępczości (CDPC). Wzajemne powiązania pomiędzy terroryzmem i przestępczością zorganizowaną stały się jednym z priorytetów tego organu, co znalazło odzwierciedlenie w jego agendzie na lata 2016-2017.

Jeszcze wcześniej, bo w 2014 roku, CDPC oraz CODEXTER wspólnie z Uniwersytetem w Maladze zorganizowały międzynarodową konferencję nt. terroryzmu i przestępczości zorganizowanej, na której dogłębnie omawiane były te związki. Zwrócono także uwagę na potrzebę dalszego, analitycznego zbadania tego problemu.

Podczas 30-go posiedzenia CODEXTER w maju 2016 roku Sekretariat przedstawił krótkie opracowanie nt. „Związki pomiędzy terroryzmem a przestępczością zorganizowaną”, który stanowił podstawę dyskusji na ten temat.⁹⁴ Ponadto zostało powołanych dwóch ekspertów, których zadaniem jest przygotowanie opracowania z terminem na rok 2017. Raport ma przedstawić pełny obraz tego zjawiska, analizę ramowych unormowań prawno-międzynarodowych oraz propozycję środków i działań, które miałyby zostać podjęte.

Podczas 31-go posiedzenia CODEXTER w listopadzie 2016 roku został przedstawiony wstępny projekt raportu, który był przedmiotem wymiany opinii i dyskusji.⁹⁵ Komitet zdecydował o powołaniu zespołu złożonego z ekspertów pochodzących z innych komitetów i grup roboczych w celu udzielenia dodatkowego wsparcia dwom ekspertom w opracowaniu ostatecznej wersji raportu. Ponadto członkowie Komitetu uznali za wskazane utrzymanie zagadnienia związków pomiędzy terroryzmem a przestępczością zorganizowaną w programie aktywności CODEXTER.

Kwestia ta była także przedmiotem dyskusji podczas 71-go posiedzenia plenarnego CDPC w grudniu 2016 roku. Komitet wskazał na celowość przygotowania następnej konferencji w Maladze na temat terroryzmu i przestępczości zorganizowanej,

CODEXTER przyjął, że obserwujemy wzrastającą konwergencję grup terrorystycznych i kryminalnych, która stała się globalnym trendem zagrażającym interesom bezpieczeństwa wielu państw. W istocie zjawisko to nie jest nowe.

⁹⁴ Committee of Experts on Terrorism (CODEXTER), *Abridged Report. List of items discussed and decisions taken*, 30th Plenary Meeting, CODEXTER (2016) 13

⁹⁵ Committee of Experts on Terrorism (CODEXTER), *Abridged Report. List of items discussed and decisions taken*, 31st Plenary Meeting, CODEXTER (2016) 25

Przeciwnie, Komitet uznaje za fakt udowodniony, że zorganizowane grupy przestępcze i grupy terrorystyczne często działają w podobny sposób, pewne typy ich aktywności są identyczne a ponadto wykazują istotne podobieństwa w swojej strukturze organizacyjnej. Elementy wspólne to: charakter międzynarodowy, finansowanie dzięki popełnianiu przestępstw i innych nielegalnych czynów oraz zdolność do wywoływania strachu.⁹⁶

Przykład ISIS jasno pokazał, jak organizacja terrorystyczna jest w stanie skutecznie finansować dużą część swoich operacji dzięki aktywności kryminalnej nie związanej bezpośrednio z terroryzmem. Innym istotnym aspektem zagrożenia wywoływanego przez konwergencję grup terrorystycznych i zorganizowanych grup przestępczych jest zdolność tych pierwszych do uzyskania dostępu – poprzez kanały przestępczości zorganizowanej – do dość zaawansowanych typów broni, uzbrojenia, technologii i materiałów wykorzystywanych do produkcji urządzeń wybuchowych.⁹⁷

We wstępnych założeniach do raportu eksperci przyjęli, że powinien on zawierać prezentacje ustaleń dotyczących aktualnego obrazu tego zjawiska, a więc związków pomiędzy terroryzmem a przestępczością zorganizowaną. Ponadto raport powinien uwzględniać następujące elementy: (1) radykalizacja i rekrutacja, (2) implikacje tych związków dla sytuacji w zakładach karnych, (3) implikacje tych związków dla operacji terrorystycznych – w szczególności dostępu do uzbrojenia, doświadczeń ze stosowaniem przemocy i „transferem kwalifikacji”, (4) związki w kontekście finansowania działalności.⁹⁸

Raport ma wychodzić z założenia, że w tradycyjnych („staroświeckich”) opisach terroryzmu i przestępczości zorganizowanej występuje linia oddzielająca te zjawiska, jednak współcześnie metody stosowane przez „nowych” terrorystów powodują, że oba typy działalności wyraźnie się do siebie zbliżyły.⁹⁹ Przykładem i dowodem są metody i praktyki stosowane przez ISIS i inne terrorystyczne grupy o charakterze dżihadystycznym (np. Boko Haram, Al-Shabab). Te nowe grupy terrorystyczne stosują stare metody przestępcze, jak kradzieże i wymuszenia, ale ich głównym celem jest utrzymanie kontroli politycznej i ekonomicznej. Ponadto wykorzystują one nowe metody sprawdzone w działalności wszystkich organizacji przestępczych celem utrzymania hierarchicznej organizacji wewnętrznej wzorowanej na strukturze wojskowej w odróżnieniu od bardziej horyzontalnej struktury opartej na autonomicznych komórkach występujących we wcześniejszych organizacjach terrorystycznych (np. Al-Kaida). Wreszcie stosują karę śmierci za opuszczenie organizacji. Pierwszymi grupami, które zaczęły stosować te metody były „maras”, grupy mafijne (lub zajmujące się handlem narkotykami) z Ameryki Łacińskiej.

Dlatego obecnie trudno jest zaprzeczać tezie, że organizacje lub grupy terrorystyczne są równocześnie grupami przestępczymi *per se*, uwzględniając stosowane metody i zakładane cele, choć chowają się za parawanem

⁹⁶ European Committee on Crime problems (CDPC, Committee of Experts on Terrorism (CODEXTER), *Background information. Report on the linkages between terrorism and organized crime*, 09.06.2016, CODEXTER (2016) 12_Rev, s. 2

⁹⁷ Ibidem

⁹⁸ Committee of Experts on Terrorism (CODEXTER), *Main elements to be included in the report from experts on links between terrorism and organized crime*, 26.09.2016, CODEXTER (2016) 21

⁹⁹ Ibidem, s. 3

ideologicznym, politycznym, moralnym czy religijnym, który ma legitymizować podejmowane działania. Z tego powodu precyzyjna linia demarkacyjna mająca rozdzielać oba zjawiska nie zawsze jest łatwa do zaznaczenia a czasami wręcz razi sztucznością. Niektórzy autorzy piszą wprost o „mglistej granicy” pomiędzy tym, co tradycyjnie rozumiano pod pojęciem przestępczości zorganizowanej a tym, co dzisiaj uważamy za przejaw terroryzmu.¹⁰⁰

Mimo to podejście prawne i naukowe do obu zjawisk było do tej pory oparte na traktowaniu każdego z nich w sposób oddzielny, w którym działania podejmowane w ramach jednego z ich były izolowane od drugiego. W konsekwencji międzynarodowe instrumenty prawne przydatne do zwalczania obu zjawisk nie były należycie albo w pełni efektywnie wykorzystywane do tej pory. Dlatego projekt podjęty przez CODEXTER zakłada konieczność dokonania ponownej analizy możliwości stwarzanych przez istniejące instrumenty pod kątem wprowadzenia ewentualnych modyfikacji dla osiągnięcia zakładanych celów.¹⁰¹

Wstępna wersja raportu uwzględnia analizę takich obszarów przestępczości, w których daje się zauważyć zbieżność interesów (albo przynajmniej zainteresowań) zarówno grup terrorystycznych, jak i zorganizowanych grup przestępczych. Należą do nich: handel bronią i uzbrojeniem, handel ludźmi i organami ludzkimi, handel narkotykami, przemyt migrantów i niszczenie przedmiotów dziedzictwa kultury włącznie z ich przemytem i nielegalnym handlem.¹⁰² Większość wymienionych typów przestępstw została uznana przez Radę Bezpieczeństwa ONZ za formy międzynarodowej przestępczości zorganizowanej wykorzystywane do finansowania działalności terrorystycznej albo grup terrorystycznych. Ponadto wszystkie te typy przestępstw zwróciły uwagę innych organizacji międzynarodowych, w tym także Rady Europy, której organy dały temu wyraz w raportach, rezolucjach, planach działań i innych dokumentach.

Autorzy raportu zwracają uwagę na to, że flagowy instrument międzynarodowy do walki z przestępczością zorganizowaną, który zalecany jest także do wykorzystania do zwalczania terroryzmu, a mianowicie Konwencja ONZ przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej z 2000 r., wykazuje dwie istotne wady z prawnego punktu widzenia.¹⁰³ Po pierwsze, brakuje jakiegokolwiek mechanizmu monitorującego, bo nie opiera się ona na żadnej konkretnej formie kontroli przestrzegania jej przepisów przez państwa strony. Te niekorzystną sytuację próbuje ratować Biuro ONZ ds. Narkotyków i Przestępczości, które opracowało i udostępniło zestaw materiałów mających służyć pomocą sygnatariuszom tej Konwencji w pełnym i właściwym wprowadzaniu w życie jej postanowień. Dlatego Konwencja powinna stanowić punkt wyjścia do kompleksowego i długoterminowego programu zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu, a nie cel sam w sobie.

Po drugie, szereg kluczowych elementów zawartych w przepisach Konwencji zostało pozostawionych dobrej woli jej sygnatariuszy oraz definicja kluczowych koncepcji przyjętych w Konwencji odgrywających decydującą rolę np. w sferze

¹⁰⁰ A. Standing, *Transnational Organized Crime and the Palermo Convention: A Reality Check*, New York 2010, s. 7

¹⁰¹ Committee of Experts on Terrorism (CODEXTER), *Main elements to be included*, op. cit., s. 3

¹⁰² P. Neumann and A. Salinas, *Preliminary Report on Terrorism and TOC*, Committee of Experts on Terrorism (CODEXTER), 26.09.2016, CODEXTER (2016) 22, s. 9-10

¹⁰³ Ibidem, s. 11

współpracy międzynarodowej jest uzależniona od krajowych systemów prawnych a tym samym od definicji tych koncepcji istniejących w różnych państwach. Zastosowana w Konwencji technika „odesłania” do przepisów krajowych rodzi znaczną różnorodność w podejściu państw stron do tego traktatu odzwierciadlającą istniejące zróżnicowanie między krajami. Ten mechanizm nie przyczynia się do wzmocnienia samej Konwencji.

Autorzy przygotowywanego raportu CODEXTER zwracają uwagę na to, że istnieją szerokie ramy prawne, zwłaszcza na arenie międzynarodowej, aby zwalczać każde z tych zjawisk z osobna, a więc terroryzm i przestępczość zorganizowaną. Jednak coraz bardziej potrzeba jest efektywniejsza współpraca sądownictwa, organów ścigania i agencji wywiadu w ramach demokracji, poszanowania praw człowieka i rządów prawa. Autorzy wychodzą z założenia, że nie ma widocznej potrzeby przyjmowania nowych instrumentów prawnych; chodzi raczej o dogłębną analizę już istniejących, porównanie przyjętych w nich przepisów i rozwiązań w celu wykrycia przypadków nachodzenia ich na siebie a także stwierdzenia ewentualnych luk prawnych.¹⁰⁴ Jest ciekawostką, że w momencie ataków terrorystycznych w Brukseli Belgia nie była sygnatariuszem Konwencji Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi.

Z drugiej strony, należy zauważyć, że istniejących już instrumentów prawnych dotyczących tego problemu nie należy traktować jako wzajemnie konkurencyjnych, ale raczej komplementarnych, które poprzez uzupełnianie się pomagają coraz lepiej i skuteczniej zwalczać terroryzm. Jest to zadanie tym trudniejsze, że w przeciwieństwie do przestępczości kryminalnej (nawet o charakterze zorganizowanym) nad zjawiskiem terroryzmu wciąż unosi się cień polityki a brak powszechnie przyjętej definicji może prowadzić do bezkarności w niektórych przypadkach. Podkreśla się zarówno w kręgach naukowych, jak i organizacji międzynarodowych, że u podłoża trudności skutecznego przeciwdziałania terroryzmowi leży brak stabilizacji.¹⁰⁵

UE nie jest wolna od tego zagrożenia, bowiem terroryzm stał się zjawiskiem globalnym. Potwierdzeniem tego była seria ataków terrorystycznych w Europie, które wykazały powiązania tych dwóch zjawisk, tj. terroryzmu i przestępczości zorganizowanej. W kontekście europejskim wspomniany brak stabilizacji wyraża się nie tylko w wąsko pojmowanych konfliktach zbrojnych i wojnach toczących się poza Starym Kontynentem, ale także w działalności zorganizowanych grup przestępczych operujących w granicach Europy. Dlatego też autorzy przygotowywanego raportu uzasadniają potrzebę jego opracowania odwołując się do wszechstronnego ujęcia związków terroryzmu z przestępczością zorganizowaną i ich różnorodnych skutków, a w tym kontekście do konieczności podjęcia refleksji nad optymalizacją istniejącego systemu międzynarodowych instrumentów prawnych do zwalczania przestępczości w różnych jej przejawach i formach.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Ibidem, s. 3

¹⁰⁵ European Commission, *Study on paving the way for future policy initiatives in the field of fight against organized crime: the effectiveness of specific criminal law measures targeting organized crime*, Final report, luty 2015: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/elibrary/docs/20150312_1_amoc_report_020315_0_220_part_1_en.pdf

¹⁰⁶ Ibidem

Na potrzebę dalszego interesowania się problemem powiązań terroryzmu z przestępczością zorganizowaną wskazuje także ONZ. Nawiązując do swojego raportu z 2015 roku, Sekretarz Generalny w raporcie ze stycznia 2016 roku zaleca, aby w uzupełnieniu przedsięwzięć podejmowanych dotychczas przez agencje takie, jak Dyrekcja Wykonawcza Komitetu ds. Zwalczania Terroryzmu, INTERPOL, Centrum ONZ ds. Zwalczania Terroryzmu, UNESCO i Biuro ONZ ds. Narkotyków i Przestępczości, prowadzić dalsze badania i opracowania analityczne nt. powiązań pomiędzy terrorystyczną działalnością ISIS i międzynarodową przestępczością zorganizowaną.¹⁰⁷ W szczególności chodzi o wykrycie coraz bardziej skomplikowanych i trudnych do uchwycenia mechanizmów finansowania działalności ISIS przez międzynarodową przestępczość zorganizowaną. Właściwe jednostki polowe ONZ ulokowane na obszarach o głównych operacjach ISIS powinny zwiększyć wysiłki w celu wyjaśnienia nowych zagrożeń dla bezpieczeństwa i sposobu ich finansowania. Powinny też regularnie informować o swoich ustaleniach właściwe agencje ONZ ds. zwalczania terroryzmu.

W nieodległej przeszłości kryminolodzy postulowali podejmowanie bardziej wszechstronnych i pogłębionych badań naukowych nad zjawiskiem powiązań pomiędzy terroryzmem a przestępczością zorganizowaną. Zwracali jednak uwagę na potrzebę badań empirycznych, aby uniknąć kontynuowania stawiania coraz to nowych hipotez i wyciągania ogólnikowych wniosków bez solidnej bazy wyjściowej. Zdaniem profesora Bovenkerk z Uniwersytetu w Utrechcie w wszystkich przypadkach, w których taka współpraca (współdziałanie) jest znana albo co najmniej istnieją podstawy do jej przyjęcia, analizę należy prowadzić w oparciu o listę 10 pytań.¹⁰⁸

1. w jakim układzie politycznym te formy współdziałania się pojawiły?
2. które typy przestępczości zorganizowanej łatwiej idą w parze z którymi formami terroryzmu, a które są mniej kompatybilne?
3. czy są dowody na interwencję władz krajowych lub obcych (zagranicznych) dotyczącej promocji procesu współdziałania?
4. które elementy struktury organizacyjnej tych grup wskazuje na konwergencję?
5. które typy przemierzy i konwergencji zdarzają się najczęściej?
6. na czym dokładnie oparta jest ich współpraca? co wykorzystuje każda z grup u drugiej?
7. jak rozwiązywany jest problem różnic dotyczących systemu wartości i pochodzenia klasowego (społecznego) pomiędzy zwyczajnymi przestępcami a terrorystami?
8. czy jest dowód na wyraźne podobieństwo w sposobie sięgania po władzę?
9. czy cała przestępczość zorganizowana koncentruje się ściśle na robieniu pieniędzy, czy też są wyjątki, gdzie pewne przejawy działalności służą zdobywaniu poparcia politycznego lub tego typu korzyści?

¹⁰⁷ *Report of the Secretary-General on the threat posed by ISIS (Da'esh) to international peace and security and the range of United Nations efforts in support of Member States in countering the threat*, 29.01.2016, S/2016/92, s. 22

¹⁰⁸ F. Bovenkerk, B. Abou Chakra, *Terrorism and Organized Crime* (w:) "Forum on Crime and Society". 2004, t. 4, nr 1-2, s. 13

10. który element ma charakter dominujący w dłuższej perspektywie czasowej: motywacja polityczna i ideologiczna czy chęć osiągnięcia korzyści majątkowej?

Zawarty w niniejszym opracowaniu przegląd opracowań naukowych wskazuje na to, że punkty styeczne pomiędzy przestępczością zorganizowaną a terroryzmem powinny być nadal przedmiotem dalszych analiz z długoterminowej i szerszej perspektywy, uwzględniając zarówno te państwa, które są wprost zagrożone, jak i te, które mogą odczuwać pośrednie skutki.¹⁰⁹

Z uwagi na nieustającą transformację zarówno terroryzmu, jak i przestępczości w ogóle a zorganizowanej w szczególności, nie ulega wątpliwości, że problematyka zarysowana w tym opracowaniu pozostanie nadal aktualna. Ani przestępcy, ani terroryści nie powiedzieli bowiem jeszcze ostatniego słowa.

Streszczenie

Działalność terrorystyczna oraz aktywność zorganizowanych grup przestępczych stanowią główną źródło zagrożenia bezpieczeństwa zarówno wewnętrznego państwa, jaki międzynarodowego. O ile jednak w przeszłości te dwa zjawiska były rozpatrywane – postrzegane, analizowane, badane, zwalczane – oddzielnie i traktowane jako gatunkowo odmienne przejawy zachowań antyspołecznych i antypaństwowych, o tyle na przestrzeni ostatnich kilku dekad perspektywa ta uległa istotnej zmianie – głównie za sprawą *modus operandi* stosowanego przez zorganizowane grupy terrorystyczne i przestępcze. Analitycy śledzący powiązania pomiędzy przestępczością zorganizowaną a terroryzmem przez długi czas kierowali się maksymą: „Metody, a nie motywy”, wychodząc z założenia, że o ile terroryści mogą dzielić się z pospolitymi przestępcami metodami działania, o tyle ich motywy są zupełnie odmienne.

Słowa kluczowe: terroryzm, przestępczość zorganizowana, grupy przestępcze, Unia Europejska, Europol, ONZ, Rada Europy

Summary

The nexus with transnational organized crime has been a focus for both academics and security planners in their analyses of terror groups. Their approach is best described by the phrase “methods, not motives”. While the motives of terrorists and organized criminals remain divergent most often, the results of various research projects indicate this is not always the case. For that reason, this article argues that such a general approach has become too restrictive and can be misleading since the interaction between terrorism and organized crime is growing deeper and more complex all the time. In short, the lines of separation are no longer unequivocal. This article analyzes the relationship between international organized crime and terrorism in a systematic way providing both descriptive characterization and an analytical approach. In so doing, the author considers the factors that most closely correspond to crime-terror interaction.

Key words: terrorism, organized crime, criminal groups, European Union, Europol, UNO, Council of Europe

¹⁰⁹ H. Carrapico, D. Irrera, B. Tupman, *Transnational organised crime and terrorism: different peas, same pod?* (w:) “Global Crime”. 2014, s. 215